

બાળ ભજન સંગ્રહ

ભાગ ૨ નો.

[માધ્યમિક શાળા આ.]

૨

૧૭

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૅપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૩૨૬ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ વા.પ.ભજન સંગ્રહ

વિષય મેર : ૮૪૩ : ૬ - '૧૭.

પ્રાજ્ઞભજનસંગ્રહ.

ભાગ ૨ જો.

(માધ્યમિક શાળા સાર.)

સંગ્રહકર્તા:—

ચંદુલાલ કાશીરામ દવે,

મુખ્ય શિક્ષક, વનિતાવિશ્રામ.

અને

ગોવિંદરામ બાળાશંકર ઠાકર,

શિક્ષક, નવી ગુજરાતી શાળા.

પ્રકાશક:—

ચંદુલાલ કાશીરામ દવે,

મુખ્ય શિક્ષક, વનિતાવીશ્રામ-અમદાવાદ.

પ્રથમાવૃત્તિ.

પ્રત ૧૦૦૦.

સંવત ૧૯૭૬.

કિંમત ૮ આના.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૦૩૨૬

‘વસંત’ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં ચીમનલાલ ઈશ્વરલાલે છાપ્યું;
રાયપુર, શામળાની પોળ પાસે-અમદાવાદ.

નિવેદન

ગુજરાતી હિન્દી અને સંસ્કૃત ભાષામાં ભજનો અને સ્તોત્રોના અનેક સંગ્રહો થયેલા છે. પરંતુ બાળકોને ઉપયોગી નીવડે એ દૃષ્ટિથી એક પણ સારો સંગ્રહ થયેલો નોવામાં આવ્યો નથી. અમારી શાળામાં ધર્મશિક્ષણને અંગે હમેશાં પ્રાર્થના થાય છે એ ઉપરથી અમને પોતાને આવા પ્રકારના સંગ્રહની ખોટ જણાયલી; અને તેથી કેટલાક વખતથી અમે ભજનોની ચૂંટણી અમારી પોતાની શાળાઓને માટે કરવા માંડેલી. હાલમાં રાષ્ટ્રીય ચળવળને લીધે અનેક શાળાઓ રાષ્ટ્રીય થઈ છે અને કેટલીક શાળાઓમાં પ્રાર્થના કરવાની પ્રથા શરૂ થઈ છે. પ્રાર્થનાને આ પ્રમાણે મળેલા મહત્ત્વથી પ્રેરાઈ અમે આ સંગ્રહને બની શકે તેટલો સારો કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે.

નાનાં બાળકોથી માંડીને માધ્યમિક ઉપલા ધોરણમાં શીખતાં બાળકોને ઉપયોગી નીવડે તે પ્રકારે પ્રાર્થના, ભજનો અને સ્તોત્રોની ચૂંટણી કરેલી છે અને સંગ્રહને બે વિભાગમાં વહેંચી નાંખ્યો છે. પ્રથમ વિભાગ પ્રાથમિક શાળા સારૂ અને દ્વિતીય વિભાગ માધ્યમિક શાળા સારૂ યોજેલો છે. ચૂંટણી કરવામાં બની શક્યા તેટલા બધા ભજનસંગ્રહોનો ઉપયોગ કરેલો છે. ઉચ્ચ ભાવવાળાં કેટલાક જૂગીતો પણ દાખલ કર્યા છે.

ચૂંટણી અને પ્રસિદ્ધિના કાર્યમાં અમારા મિત્ર ભાઈ
ભોગીલાલ ત્રિભુવન ઠાકરે અને ભજનોના રાગ અને તાલ
નક્કી કરવામાં વનિતાવિશ્રામના સંગીતશાસ્ત્રી રા. રા.
ગોવિંદપ્રસાદ ગોપાલપ્રસાદ પાંડેએ કિંમતી મદદ આપી છે.
સત્યાગ્રહાશ્રમના રાષ્ટ્રીય વિદ્યામંદિરના આચાર્ય ભાઈ
શ્રી દત્તાત્રેય બાલકૃષ્ણ કાલેલકરે અનેક ભારે વ્યવસાયો
છતાં આ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના લખવા શ્રમ લીધો છે. આ
બધા ભાઈઓના અમે અત્યંત આભારી છીએ.

અમદાવાદ.
દેવદિવાળી સં. ૧૯૭૬

ચંદુલાલ કાશીરામ દ્વે
મુખ્ય શિક્ષક, વનિતાવિશ્રામ.
ગોવિંદરામ બાળાશંકર ઠાકર
શિક્ષક, નવી ગુજરાતી શાળા.

પ્રસ્તાવના.

ખાળકોને મર્યાનો સ્વાદ કેળવવો પડે છે; મધ કે ખાંડનો સ્વાદ કેળવવો પડતો નથી. પ્રેમભક્તિથી તરખેળ થએલાં શ્રવણમનોહર કાવ્યો વિષે અભિરુચિ સમાજમાં કેળવવાની જરૂર ન જ હોય. વિષય સેવન જેણે છોડ્યું નથી તેવા માણસને પણ પ્રેમભક્તિનાં કાવ્યા અપૂર્વ આનંદ દે છે. કાવ્યમાત્ર હૃદયનો સ્વાદિત્ર અને પૌષ્ટિક ખોરાક છે. તેમાં પ્રભુભક્તિ અને બન્ધુપ્રેમનો જો ઉમેરો થાય, તો તે અમૃતની કાટીએ જ પહોંચે છે. એનો સ્વાદ સ્વાભાવિક જ હોય. પણ તે સ્વાભાવિક રસ વિષે પણ સમાજમાં અરુચિ દેખાય છે, એનું કારણ આપણા જીવનની વિદ્રિષ્ટિ એજ છે. અશીર્ણી માણસને અશીર્ણ સિવાય બીજું બધું નિરસ લાગે છે. આપણને દુનિયાદારી બહારની બધી જ વસ્તુઓ નિરર્થક અને ભારરૂપ લાગવા માંડી છે.

હાલના 'પ્રગતિ' ના યુગમાં માયાનો વિસ્તાર વધતો જ જાય છે, અને તેટલે દરજ્જે આપણે વધારે ને વધારે પ્રભુવિમુખ થતા જઈએ છીએ. કુટુંબનો મોહ તો ધાર્મિક જીવનમાં ઘણીવાર અંતરાયરૂપ થાય છે. હવે તેની મદદમાં જ્ઞાત્યભિમાન, વર્ણભિમાન અને દેશભિમાન આવી પહોંચ્યાં છે; અને તેથી મોક્ષનો માર્ગ-શાન્ત અને સમાધાનનો માર્ગ-વધારે ને વધારે વકટ થતો જાય છે, અને તેથી કેળવણીમાં ભક્તિને અભિમાન જેટલું સ્થાન પણ મળતું નથી. દેશભિમાનમાં રાષ્ટ્રીયતા જડે છે પણ દેશ-ભક્તિ, રાષ્ટ્રીય જીવન વિષે ભક્તિ, પ્રભુભક્તિ, વગેરે વિષયો રાષ્ટ્રીયતામાં અંતરાયરૂપ ગણવામાં આવે છે. ધર્મ એ

રાષ્ટ્રીયતામાં વિઘ્નરૂપ પદાર્થ છે, એમ છડેચોક કંહેનારાઓ પણ આ ધર્મભૂમિમાં નીકળ્યા હતા.

ધર્મમાંજ રાષ્ટ્રીયતા રહેલી છે, ધર્મ એજ સમાજનું બળ છે, એ શ્રદ્ધાથી કામ કરનારાઓનું નેતૃત્વ જ્યારથી ગાંધીજીએ સ્વીકાર્યું, ત્યારથી સમાજ પોતાની ભૂલ જોતો થયો છે. અને હવે નવી રાષ્ટ્રભક્તિ ધર્મમૂલક અને ધર્મ-પ્રાણ થવા લાગી છે.

દેશસેવાને અર્થે સ્થાપન કરેલા સત્યાગ્રહાશ્રમમાં સવારે અને સાંજે પ્રાર્થના થાય છે પણ તેમાં પ્રભુભક્તિ અને વૈરાગ્યનેજ પ્રાધાન્ય મળે છે. દિવસરાત્ર એક માત્ર દેશાભિમાનનીજ વાતો નથી આવતી એમ એનું લોકોને પ્રથમ પ્રથમ બહુજ આશ્ચર્ય લાગતું. હવે લોકો અર્થાત્ કેટલાક લોકો એનું મહત્ત્વ સમજતા થયા છે. ધાર્મિકતા એજ સાચી રાષ્ટ્રીયતા છે એ હવે લોકો સ્વીકારે છે.

‘ સા વિદ્યા યા વિમુક્તયે ’ એ આદર્શ જ્યારે વિદ્યાર્થી સ્વીકાર્યો, ત્યારે તેનો પૂરતો ધાર્મિક અર્થ સ્વીકારતાં કેટલાક ભાઈઓને ભારે મહેનત પડી હતી. અને રાષ્ટ્રીય શાળાઓમાં ધાર્મિક કેળવણીને પ્રધાન સ્થાન હોય એ મહાત્માજીનો આગ્રહનો સિદ્ધાંત પણ ફળદ્રુપ થયો. પણ હવે એક બે વર્ષની આત્મશુદ્ધિ પછી રાષ્ટ્રીય શાળાઓમાં પણ ધાર્મિક શિક્ષણ વગર ચાલે નહિ, ચારિત્ર અને નિશ્ચયનું બળ ધર્મ મારફતેજ આવી શકે, ધર્મ મારફતેજ પ્રજા સાથેનો આપણો સંબંધ દ્રઢ થઈ શકે, એમ લોકો સમજતા થયા છે. આવી સ્થિતિમાં જુનાં અને નવાં ભજનો અને પ્રાર્થનાનો સંગ્રહ અત્યંત જરૂરી અને ઉપયુક્ત બનવાનોજ. જુનાં ગીતો એટલે અનેક જમાનાનાં પસંદગીની

લોકમાન્ય થએલાં કાવ્યરત્નો. તેમાં પ્રજ્ઞનો પ્રાણ સ્ફુરે છે. માતાના ધાવણની પેઠે વગર આધારે સમાજને તે પચી જાય છે, એ દષ્ટિએ રાષ્ટ્રીય કેળવણીમાં તેમનું મહત્ત્વ સૌથી વધારે છે. નવાં પદોમાં ચાલુ જમાનાની આકાંક્ષાઓનું પ્રતિબિંબ હોઈ તે રીતે તેમનું આકર્ષણ વધારે હોય છે.

શિક્ષકના ચારિત્રની અસર એજ સાચું ધાર્મિક શિક્ષણ છે અને તેટલુંજ બસ થવું જોઈએ એ એક પક્ષ છે અને આદર્શમાં તે બરાબર પણ છે. કેટલા શિક્ષકો એવો ચારત્ર પ્રભાવ બતાવી શકે ? જે પોતાની પાસે ન હોય તેને માટે બાળકોને પ્રાચીન રાષ્ટ્રપૂજ્યવિભૂતિ કવિઓ અને ગ્રંથો પાસે લઈ જવાં એ એકજ ઉપાય છે.

ધાર્મિક શિક્ષણમાં વિશિષ્ટ ધર્મ, વિશિષ્ટ ઉપાસ્ય અને વિશિષ્ટ પંથની આભડછેટ રાખવાનું કશું કારણ નથી. સામાન્ય શિક્ષણમાં જેમ આપણે અનેક સમાજનાં અને અનેક આદર્શનાં ચિત્રોનું અધ્યયન કરીએ છીએ તેમ ધાર્મિક શિક્ષણમાં પણ હોવું જોઈએ. મારા ધર્મથી જુદા ધર્માવચારો કે માન્યતાઓ હું સાંભળુંજ નહિ એવી ઘાતમાં અધાર્મિકતા અને પ્રભુદ્રોહ રહેલો છે. ધાર્મિક શિક્ષણમાં સાચી ધર્મવૃત્તિ અને અમર્યાદ પ્રેમ અને પ્રાવિ-
ત્ય છે કે નહિ એજ મુખ્યત્વે જોવું જોઈએ.

ધાર્મિક શિક્ષણમાં ઉચ્ચ સાહિત્ય, શુદ્ધ સંગીત અને સંયમપ્રધાન કલા હોવાં જોઈએ. સંગીત સાથે ધ્રુપ, દીપ, રંગવલ્લી (સાથીઆ), પત્રપુષ્પ, વગેરે પૂજના પ્રકાર પણ હોવા જોઈએ. જ્યાં અનેકધર્મી અને અનેકપંથી વિદ્યાર્થીઓ એકત્ર ભણતા હોય ત્યાં તીર્થ અને નૈવેદ્યની

પ્રથા વગર ચક્રાવલું જોઈએ. પૂજામાં મૂર્તિને બદલે મંથની પૂજા શરૂ કરીએ તો વિશેષ અનુકૂળ પડે. ભિન્ન ધર્મ અને પંથના ધર્મમંથનું પંચાયતન ગોઠવતાં પણ અગવડ નહિ આવે.

મંત્રો, શ્લોકો કે ગીતો ભણાવતી વખતે ઉચ્ચાર અને રાગની શુદ્ધતા જાળવવામાં જોટલી મહેનત લેવાય તેટલી ઓછી છે. આ બાબતની બેદરકારી એ તો એક કલંકરૂપ જ ગણવી જોઈએ. વાણીશુદ્ધિ એ પણ ધાર્મિકતાનું એક આવશ્યક અંગ છે. જુનાં ગીતોમાં સ્વચ્છ ભાવ સાથે કેટલીક વખતે અસ્વચ્છ ઉપમાઓ અથવા શબ્દપ્રયોગો આવેલાં હોય છે. સામાજિક દષ્ટિએ શ્રદ્ધાભક્તિથી તે નિભાવી લેવાય પણ શિક્ષણક્રમમાં આદર્શની જોટલી શુદ્ધતા રાખીએ તેટલી ઓછી.

ધાર્મિક સાહિત્યમાં દરેક વસ્તુનો અર્થ અને અભિપ્રાય આપણે બાળકોને આપી શકતા નથી, પણ તેથી કંઈ નુકશાન નથી. બાળપણમાં મોઢે કરેલું ધર્મમંગીત એ ધર્મ બીજનું વાવેતર છે. બરાબર ઉછેર થાય તો યથાકાલે તે ઉગ્યા વિના રહેજ નહિ અધર્મ કરતાં ધર્મનું બીજ વધારે પ્રબળ હોય છે એટલી શ્રદ્ધા ધર્મશિક્ષકે કેળવવી જોઈએ. ધામક શિક્ષણમાં વિદ્યાર્થીઓની સ્વાભાવિક પ્રસન્નતા ક્યારાઈ જાય એવી અતિશયતા ન થાય એની સંભાળ લેવી જોઈએ. સાથે સાથે એ પણ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે બાળકોની દુર્બળતાને પ્રેમને નામે પંપાળવું એ ધર્મનું કામ નથી.

દત્તાત્રેય બાળકૃષ્ણ કાલેલકર

અનુક્રમણિકા

લગન.	પૃષ્ઠ .
અખિલ પ્રહાંડમાં	૫૩
અગર હૈ શાહ મિલનેકા	૮૪
અખ તો મેરે રામનામ	૯૨
અયિ જુવનમનોમોહિની	૯૮
અક્ષા રખેગા વૈસાહી રહિના	૮૭
હસ તનધનકી	૮૨
અંતર મમ વિકસિત કરે	૫૯
હર રૂડો સંગાથ	૨૩
કોઈનો ખૂટયો ન ખૂટે	૪૫
કંઈ લાખો નિરાશામાં	૫૫
ધૂંધટકા પટ ખોલ	૭૩
ચિત તું શીદને ચિંતા ધરે	૨૪
ચેત તો ચેતાવું તુંને રે	૨૧
જન ગણુ મન અધિનાયક	૯૫
જનુની જીવો રે ગોપીચંદની	૩૮
જય જગદીશ હરે	૬૨
જય રામ રમા રમણં રામનં	૬૭
જ્યાં જ્યાં નજર મારી કરે	૧૫
જ્યાં સુગી આતમા તત્ત્વ ચીન્યો નહિ	૪૭
જનકે પ્રિય ન રામ વૈદહિ	૧૭

જીને આપકું દેખા નહિ	૬૧
જો ગમે જમત ગુરુદેવ જગદીશને	૪૬
જો જાજો હરિકૃષ્ણ સદા	૭૭
ત્યાગ ન દે રૂ વૈરાગ્ય વિના	૪૦
તેરી શરણુ મેં આપકું	૬૧
તું દયાશ દીન હું	૬૦
નાથ દયામય ચરણુ સરોજો	૫૧
નામ જપન ક્યૌં છોડ દિયા	૭૬
પુણ્ય કદિ કરો મહને	૬
પેટ કટારી રે	૨૮
પોપટ તનપિગ્નર છે નહિ તાંડે	૪૨
પખીડાં પિયુ પિયુ પિયુ પોકારો	૧૧૭
પ્રભુનામસુધારસ પી લે	૧૮
પ્રભુ કે ઉંચ નીચ નહિ કામ	૭૪
પ્રેમલ જ્યોતિ તહારો દાખવી	૧૨
બન્દે માતરમ્	૧૦૦
બહુ પુણ્ય કરા પંજથી	૩૨
બીસર ન જાજો મેરે મિત	૭૨
ભજ મન રામચરણુ સુખદાયી	૭૦
ભલે શુકન થાઓ સારા	૪૪
ભાઈ નામ સમજીને બેસી રહીએ	૩૧
મન તુંહી તુંહી બોલે રે	૪૩
મન તોહી કીસવીધ	૭૮

મારાં નયણાંની આળસ રે	૧૦
મારી નાક તમારે હાથે	૭
મુખમાંની માયા લાગી રે	૩૬
મુખરા કયા ફેળે	૮૬
મુજ જીવન આ પ્રભુ પુંથી જારે	૩
મુજ અપળાને મોટી મિરાંત	૩૫
મૂક વદે પ્રભુ	૫
મંગલ મહિર જોલો	૧
મેં બહારે બાગ દુનીઆ	૮૩
રચા પ્રભુ પુંને	૫૮
રામ નામ પું લજ લે	૮૮
રામકો આધાર	૬૪
રામ બાણુ વાગ્યાં હોય તે જાણે	૩૭
વારે મારા વિરા રે	૩૦
વૈષ્ણવ જન તો તેને કહીએ	૩૪
વો કહાં પ્રભુ અમમ અપારા	૮૫
સત્ય નહીં તે ધર્મ જ શાનો	૪૬
સખ દિન હોત ન એક સમાન	૮૧
સખસે હિંચી પ્રેમ સગાઈ	૭૫
સિંહાસનસ્થિત	૬૪
સુતેરી મૈતે નિર્બલ કે બલ રામ	૬૩
સુમરન કર લે મેરે મન	૭૬
સુંદર શિવ મંગળ ગુણ ગાઉં	૮
હમારો તીરથ ડોન રેક	૬૩

હરિજન સાચા રૂ	૨૭
હરિનો મારગ છે શ્રાવે	૨૯
હરિભજન વિના	૨૬
હે જગત્રાતા વિશ્વવિધાતા	૫૭
હંસા રે રાગ	૮૦
અમૃતત્વમ્	૧૧૧
ઉપનિષત્સ્મરણમ્	૧૦૬
વિષ્ણુસ્તોત્ર	૧૨૫
દેહ્યાપરાધક્ષમાપનસ્તોત્રમ્	૧૨૧
નિર્વાણવદ્ધમ્	૧૨૮
પ્રાતઃસ્મરણમ્	૧૦૩
શિવમાનસપૂજા	૧૨૩
સ્થિતપ્રજ્ઞલક્ષણાનિ	૧૧૫
વિરાટસ્તુતિઃ	૧૧૮

કંઠણું હિંદી શબ્દોનો કોષ.

સખાર	બધાનો.
આરત	આર્ત, દુઃખી.
શાનકા	સરખો.
ગરચે	અગર.
ખતા	ભૂલ.
દીદાર	દર્શન.
આડે	અટકી પડવા વખતે.
મેક	સારી રીતે.
ગેહ	ધર.
કંબલ	કંજ=કમળ, અબજ=આકાશ.
	આસમાની કમળના જેવા.
હોક	એક જાતનું પક્ષી.
ભૂરિ રુખ	મોટા રોગ.
અની	અણી.
નિપાત	પડવું.
અનપાયની	ન મળે તેવી.
લવ લાઇ	લહે લગાડી.
કેવટ	હોડી ચલાવનાર.
જહાલો	જ્યાં સુધી.
કહાલો	ક્યાં સુધી.
અનહત	અનાહત, દેવી નાહ.
કુચીલ	નીચ.
દેહરા	મંદિર.

જૂહાગ	નવસારે.
બંકનાળ	વાંકી નળી.
જંજર	સાંકળ.
ચંદ રોઝ	ચોહા દિવસ.
બસેરા	નિવાસ.
લુકમા	લુકમાન હકીમ.
દરતે	હાથ.
હઝરત	શ્રીમાન.
મલ્લકે	ધસીને.
બાદ મદદનુ	દરન્યા પછી, દાદ્યા પછી.
કઝા	મૃત્યુ.
બેબુલમ	નિરપરાધી.
બાલીમે	આત્યાચારી.
હરદમ	હમેશાં.
સો	ધ્યાન.
નુમાઈ	અહંદાર
હિજરમે	હદયની ભાષાને
ફૂલ	દૈત.
ધુસલ્લા	નમાઝ પડવાનું આસન.
તક્ષત્રી	માળા.

શુદ્ધિપત્ર.

પૃષ્ઠ.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૩	બલ	બલ.
"	જડયેતનમ	જડયેતનમા
૫	બાધર	બધિર.
૭	વિભુવેદને	વિભુવેદને.
"	કાચ	કાચા.
૧૦	રઘા	રઘાં.
૧૧	ઉડેઈ	ઉડેઈ.
૧૪	વસ્ત્રા	વસ્ત્રાં.
૩૪	નરાસંદ	નરસિંદ.
૩૫	ત્રીકમ	ત્રીકમ.
૫૭	ત્રિભુવનઃ	ત્રિભુવન.
૫૮	જગતમે	જગતમેં.
૬૨	શરણમે	શરણમેં.
૬૩	તીનલાલ	તીનતાલ.
"	મને	મેંને
૬૬	મુંઝકો	મુઝકો.
૬૭	પાંખર	પાખર.
૭૦	ધો	ધો.
૭૧	પ્રજાપતી ।	પ્રજાપતીતા.
૭૨	મે	મેં.
૭૩	ખેલ	ખેલરે.
૭૪	તકો	તાકો.

७५	राजसूयम्	राजसूयम्.
७६	काडीके	काडीके.
"	जन	जन.
"	रभरथुन	रभरनन.
७८	आश	आश.
८२	भट्टी	भट्टी
८७	शेवक	शेवक.
८७	काङ्क	काङ्क.
८७	गेड	गेड.
८७	निशिथे	निशिथे.
१०६	निधानम्	निधानम्.
११२	शाश्वतोऽय	शाश्वतोऽयं
"	नरो	नरो.
११३	ध्रुवो	ध्रुवो.
"	ध्रुवं	ध्रुवं.
११५	स्नह	स्नेह
११७	वाङ्मी	वाङ्मी.
११८	प्य प्रतिम प्रभाव	प्यप्रतिमप्रभावः
१२१	मदियो	मदोयो
१२३	सौवण	सौवर्णं
१२७	व्रत परिपालनमथवा	व्रतपरिपालनमथवा
१२८	वोपस्थ पाय	वोपस्थपायु
"	मात्सर्य भावः	मात्सर्यभावः

ગુજરાતી.

મંગલમંદિર ખોલો.

(ભેરવો રાગિણી.)

“ મંગલ મંદિર ખોલો,

દયામય !

મંગલ મંદિર ખોલો !

જીવનપત અતિ વેગે વટાવ્યું,

દાર ઝોભો શિશુ ભોળો :

તિમિર ગ્રંથું ને જ્યોતિ પ્રકાશ્યો,
 શિશુને ઉરમાં દ્યો, દ્યો,
 દયામય !
 મંગલ મંદિર જોલો !
 નામ મધુર તમ રટ્યો નિરંતર;
 શિશુસહ પ્રેમે જોલો;
 દિવ્ય તૃષાભર આલ્યો ખાલક,
 પ્રેમ-અમીરસ ઢાળો,
 દયામય !
 મંગલ મંદિર જોલો ! ”

નરસિંહરાવ.

પ્રભુમય જીવન.

(તોટક).

મુજ જીવન આ પ્રભુ ! તુંથી ભરે,
ખલ દે અભિલાષ હું એહ પુરે;
મુજ દેહ વિષે, વળી આત્મ વિષે,
જડયેતનમ' પ્રભુ વાસ વસે. ૧

મુજ રક્ત વિષે, મુજ નાડી વિષે,
મુજ દષ્ટિ વિષે, મુજ વાણી વિષે;
મુજ તર્ક વિષે, મુજ કર્મ વિષે,
પ્રભુ ! વાસ વસો મુજ મર્મ વિષે. ૨

શિરમાં, ઉરમાં, મુખમાં, કરમાં,
પ્રભુ વ્યાપી રહો મુજ અંતરમાં;
મુજ જીવનકેરં રહસ્ય ઉંડું,
ખન પ્રેરક, ચાલક, શાસક તું ૩

ધરીને ઉરમાં રસની પ્રતિમા-
જહીં ઉન્નતિનો સ્થિર છે મહિમા-
સ્મરી આકૃતિ એ નિજ પીંછી ધરે,
અનુસાર જ ચિત્ર પધ્ધી ચીતરે. ૪

જ્યમ ચિત્રક એ મન-મૂર્તિ વડે,
 બહુ સુંદર ઉત્તમ સૃષ્ટિ રચે;
 ત્યમ જીવનના પટની ઉપરે,
 મુજ લેખન તે તુજ સાક્ષી પુરે.   ૫

પ્રભુ મુદ્રિત આંકિત તું હૃદમાં,
 કૃતિઓ બધી ત્વન્મય હો જગમાં;
 મુજ વર્તનથી છબી જે બની રહે,
 તુજ ઉજ્જવળ રૂપની ઝાંખી દીએ.   ૬

રમણભાઈ.

પ્રભુમહિમા.

(રાગ, હુમરી.)

મૂક વદે, પ્રભુ ! ત્હારી દયાથી !
 પંગુ મ્હડે, ગિરિ ત્હારી દયાથી !
 બાધર સુણે, પ્રભુ ! ત્હારી દયાથી !
 સ્વામી ઓ મ્હારા !
 તત્વ વહન્ત જીવન્ત તુંમાંથી !
 સ્નેહ, પ્રકાશ, જવલન્ત તુંમાંથી,
 પામું હું સત્ય અનન્ત તુંમાંથી.
 સ્વામી ઓ મ્હારા !

સાગાં

પ્રભુ નિવેદન.

(રાગ ઝીઝોટી.)

પુષ્પ કદિ કરો મ્હને કરો શતદલ;
તમારે ચરણે પ્રભુ એ જ નિવેદન.
વારિ કદિ કરો તમે, કરો ગંગાજળ;
કરો દુર્વા, આપો કદિ તૃણનું જીવન.
તુલસી કરજો, કદિ કરો પત્ર મ્હને;
વૃક્ષ કરી રાખજો, તો કરજો ચંદન.
જીવ કદિ, કરો નર નત ભક્તિમય;
જન્મે જન્મે દેજો પદ, કરવા વંદન.

અકુલ.

।વભુવેધને.

(રાગ સોરઠ. વારીજાઉરે સાવરીઆ...એ રા

મારી નાડ તમારે હાથે, હરિ સંભાળજો રે;
 મુજને પોતાનો જાણીને, પ્રભુપદ પાળજો રે. ટેક.
 પથ્યાપથ્ય નથી સમજાતું, દુઃખ સદૈવ રહે ઉભરાતું,
 મને હશે શું થાતું, નાથ નિહાળજો રે. મારી
 અનાદિ વૈદ આપ છો સાચા, કોઈ ઉપાય વિષે નહિ કા
 દિવસ રહ્યા છે ટાંચા, વેળા વાળજો રે. મારી
 વિશ્વેશ્વર શું હજી વિસારો, આજી હાથ છતાં કાં હારે
 મહા મુંઝારો મારો, નટવર ટાળજો રે. મારી
 કેશવ હરિ માઈ શું ચારો ? ધાણુ વળ્યો શું ગઢ ઘેરા
 લાજ તમારી જાશે, ભુધર ભાળજો રે. મારી

કેશવ કૃતિ

મહાપ્રાર્થના.

(રાગ ઝીંઝોટી).

સુંદર શિવ મંગળ ગુણ ગાઉં ધૈર્ય,
વિભુવર ભવભયહારક, નમું મહેશ્વર. સુંદર.

મધુર કુસુમ વિષે રમે ગંધ સુંદર,
કૌમુદી મુદપદા, ઉપા મનોહર;
મૃદુલ કંઠે કોકિલ રવ અવણ સુખકર;

સહુમાં વસતી હસતી
પ્રતિહસિતા-શી લક્ષિતા-સુંદરતા—
ગુજ જગદ્ધરા. સુંદર.

વિપ્રલંબી વિપય મોહની મધુરસ્વર
દિવ્યધામ પંથ જતાં આવી વિપધરા,
વિપથ દોરવા મથે, અહો દયાકર !

ક્ષણુ તે, હૃદયે બળ દે,
કર ધરી આ-પરિહરવા-મધુરરવા—

વિમળ સાધુ હૃદય વિષે વિપદ જલધરા,
 બ્યાપિ હમે સત્ય દષ્ટિ ધન તિમિરકરા;
 તે સમે વિશુદ્ધ પ્રેરી જ્ઞાનરવિકરા,

કરુણા ધરીને, ફરીને,

હરી તમને, સદય મને, મન ગગને

શાંતિ દે સ્થિરા. સુંદર.

—નરસિંહરાવ.

હરિનાં દર્શન.

(રાગ જિહ્વા-ગરબી-શીખ સામુજી કે છે રે...એ રાહ)

મારાં નયણાંની આજસ રે, ન નીરખ્યા હરિને જરી;
 એક મટકું ન માંડયું રે, ન ઠરીઆં ઝાંખી કરી.
 શોક મોહના અમિ રે તપે, તેમાં તમ થયાં,
 નથી દેવનાં દર્શન રે કીધાં તેમાં રક્ત રણા.
 પ્રભુ સધળે વિરાજે રે, સજનમાં સભર ભર્યા;
 નથી આણું પણ ખાલી રે, ચરાચરમાં ઉભર્યા
 નાથ ગગનના જેવા રે, સદા મને છાઇ રહે;
 નાથ વાયુની પઠે રે, સદા મુજ ઉરમાં વહે.
 જરા ઉધડે આંખલડી રે, તો સન્મુખ તેહ સદા;
 ધ્રુવ ધ્રુવોંડ અળગા રે, ધડીએ ન થાય કદા.
 પણ પૃથ્વીનાં પડળો રે, શી ગમ તેને ચેતનની ?
 જીવે સો વર્ષ ધ્રુવડ રે, ન ગમ તોયે કંઈ દિનની.
 સ્વામી સાગર સરીખા રે, નજરમાં ન માય કદી;
 જીભ થાકીને વિરમે રે, વિરાટ વિરાટ વદી.
 પેલાં દિવ્ય લોચનિયાં રે, પ્રભુ ! ક્યારે ઉઘડશે ?
 આવાં ઘેર અંધારાં રે, પ્રભુ ! ક્યારે ઉતરશે ?

નાથ ! એટલી અરજ રે, ઉપાડો જડ પડદા,
 નેનાં ! નિરખો ઉડેર રે, હરિવર દરસે સદા.
 આંખ આળસ છોડો રે, દરે એક જાંખી કરી;
 એક મદકું તો માંડો રે, હૃદય ભરી નિરખો હરિ,

—નાનાલાલ.

“ મહારો જીવનપંથ ઉત્તમ્ય. ”

(રાગ-મહાડ.)

પ્રેમલ જ્યોતિ તહારો દાખવી,
મુજ જીવનપંથ ઉત્તમ્ય; પ્રેમલ.

હર પડ્યો નિજ ધામથી હું,
ને ઘેરે ધન અંધાર;
માર્ગ સ્રો નવ ઘોર રજનીમાં,
નિજ શિશુને સંભાળ્ય;
મહારો જીવનપંથ ઉત્તમ્ય. પ્રેમલ. ૧

ડગમગતો પગ રાખ તું સ્થિર મુજ,
હર નજર છો ન જાય;
હર માર્ગ જોવા લોભ લગીર ન,
એક ડગલું યસ થાય;
મહારે એક ડગલું યસ થાય. પ્રેમલ. ૨

આજ લગી રહ્યો ગર્વમાં હું ને
માગી મદદ ન લગાર;

આપ બળે માર્ગ જોઈને ચાલવા,
 હામ ધરી મૂઢ બાળ.
 હવે માગું તુજ આધાર.

પ્રેમલ. ૩

ભલક ભર્યા તેજથી હું લોભાયો,
 ને ભય છતાં ધર્યો ગર્વ;
 વીત્યાં વર્ષો ને લોપ્ય સ્મરણથી,
 સ્ખલન થયાં જે સર્વ:

ગહારે આજ થકી નવું પર્વ. પ્રેમલ. ૪

તારા પ્રભાવે નિભાવ્યો મને પ્રભુ !

આજ લગી પ્રેમ ભેર,
 નિશ્ચે મને સ્થિર પગલેથી,
 ચલવી પહોંચાડશે ઘેર

દાખવી પ્રેમલ જ્યોતની સેર. પ્રેમલ. ૫

કર્દમભૂમિ કુળણુભરેલી,
 ને ગિરિવર ફરી કરાડ;
 ધસમસતા જળ ફેરા પ્રવાહો,

સર્વ વટાવી કૃપાળ

મુને પ્હોંચાડજો નિજ દાર. પ્રેમલ. ૬

રજની જશે ને પ્રભાત ઉજળશે,

ને સ્મિત કરશે પ્રેમાળ;

દિવ્ય ગણોનાં વદન મનોહર,

મહારે હૃદય વસ્યા ચિર કાળ.

જે મ્હેં ખોયાં હતં ક્ષણ વાર. પ્રેમલ. ૭

—નરસિંહરાવ.

આપની યાદી.

(ગઝલ.)

જ્યાં જ્યાં નજર મારી ઠરે યાદી ભરી ત્યાં આપની;
આંસ મહીએ આંખથી યાદી ઝરે છે આપની !

જેઠં અહીં ત્યાં આવર્તી દરિયાવની મીડી લહર;
તેની ઉપર ચાલી રહી નાનુક સવારી આપની !

તારા ઉપર તારા તણાં, ઝુમી રહ્યાં જે ઝુમખાં;
તે યાદ આપે આંખને. ગેખી કચેરી આપની !

આ ખૂનને ચરખે અને રાતે હમારી ગોદમાં;
આ હમખદમ ખેલી રહી, ઝીળી સિતારી આપની !

આકાશથી વર્ષાવતા છે ખંજરો દુશ્મન બધા;
યાદી બનીને હાલ ખેંચાઈ રહી છે આપની !

દેખી ધુરાઈ ના ડરું હું, શી શીકર છે પાપની;
ધોવા ધુરાઈને બધે, ગંગા વહે છે આપની !

જ્યાં જ્યાં મિલાવે હાથ યારો ત્યાં મિલાવી હાથને;
અહેશાનમાં દિલ ઝુકતું, રહેમત ખડી ત્યાં આપની !

પ્યાહું તજીને પ્યાર કાંઈ આદરે છેલ્લી સદર;
 ધોવાઈ યાદી ત્યાં રડાવે છે જુદાઈ આપની !
 જૂનું નવું જાણું અને રાઈ હસું તો તે બધું;
 જૂની નવી ના કાંઈ તાજ એક યાદી આપની !
 બૂલી જવાતી છે બધી લાખો કિતાબો સામટી;
 જોયું ન જોયું છે અને જો એક યાદી આપની !
 ફિરમત દરાવે બૂલ તે બૂલો કરી નાંખું બધી;
 છે આખરે તો એકલી ને એક યાદી આપની !

—કલાપી.

હરિજનનાં હૃદય.

(પદ. રાગ-પીલુ.)

પંખીડાં પિયુ પિયુ પિયુ પોકારે,
આતો ભાષ હિતરવાનો આરે રે;
હરિપદ હરેકમળમાં ધારે,
પંખીડાં પિયુ પિયુ પિયુ પોકારે.

ટેક

અલપલખ ભજન લેહે લાગી,
ભગી ભોયું નરનારે રે;
મીરાં ને કરમા શબરી પુરી,
એ પળમાં હિતર્યા પાર. પંખીડાં.

ગોપીચંદ ભરતને રે લાગી,
વહી ગયા પારંપાર રે;
પીપો સુરદાસ ને દાસ કબીરા,
એને ભણે સકળ અંસાર. પંખીડાં.

કુમો કુંભાર ને સદનો કસાઇ,
ધનોજી ભટ નાભો ઢાઢી રે;

બિલ્લ બલ્લને સંપત્તિ સંતની,
બલી બલી હરિએ બળડી. પંખીડાં.

રાજ જનક ને શુકદેવ જોગી,
ધન્ય ધન્ય તેનો જનભારો રે;
એનાં રે ચીતડાં કેવાં હશે,
તમે ચતુર ચિત્ત ચિચારો. પંખીડાં.

જો શાહ બલ્લખ બોખારાનો બાદશાહ,
જેણે છોડી સોળસેં સાહેલી રે;
અઠાર લક્ષ ઘોડા મેલી ચાલ્યા,
વળી દોલત દુનિયા મેલી. પંખીડાં.

નાતજાતનો નિયમ નથી ભાઈ,
કોણુ દાનવ કોણુ દેવા રે;
દાસ ધીરા હરિધ્યાન ધરે તો,
હરિજન હરજી જેવા. પંખીડાં.

—ધીરો.

પ્રભુનામસુધારસ પી લે.

(રાગ, હરબારી કાનડા.)

પ્રભુનામસુધારસ પી લે. (૨)

મન શું બેઠું મુખ દીલે.

પ્રભુનામ (ધ્રુ.)

નામ સુધારસ શીતલતાથી,
તનના તાપ હરી લે;
શાંતપાણ્ય આપે અંનરમાં,
દુઃખ રહે નહિ ડીલે. પ્રભુનામ. ૧.

નૌતમ નાવ નક્કી તરવાનું,
કરમાં એ જ કરી લે;
ભયકારક ભવસાગર ભારે,
અંતર તરત તરી લે. પ્રભુનામ. ૨.

કુંદનરૂપ સમજ તું કાયા,
ઓપ ચહે શુભ શીલે;
હીરો પ્રભુનું નામ નિરંતર,
આજ જરૂર જડી લે. પ્રભુનામ. ૩.

કર જપ, તપ, કે યોગ, સમાધિ,
 બેશ જાને બીલે;
 દેશવ દાષ ન એને તોલે,
 કહું હું તે જ કરી લે. પ્રભુનામ. ૪.

ચેતવણી.

(રાગ કાફી.)

ચેત તો ચેતાવું તુંને પામર પ્રાણી, (૨)

સજી ધરખાર સારું મિથ્યા કહે છે માફ માફ,
તેમાં નથી કાંઈ તારું પામર પ્રાણી. ચેત તો.

તારે હાથે વવરાશે તેટલું જ તારું ઘાશે,
ખીળું તો ખીળને હાથે જશે રે પામર પ્રાણી. ચેત તો.

માખીઓએ મધ કીધું, ન ખાધું ને દાન દીધું,
લુંટનારે લુંટી લીધું રે પામર પ્રાણી ચેત તો.

સાહુકારીમાં સવાયો, લાખોપતિ તું લખાયો,
કહે સાચું શું કમાયોરે, પામર પ્રાણી ચેત તો.

ખંખેરીને હાથ ખાલી, ઓચિંતાને જવું ચાલી,
કરે માથાકુટ ઠાલી રે પામર પ્રાણી. ચેત તો.

આવે તારે સાથે એવો કમાયો તું માલ કેવો,
અવેજ તપાસ તેવો રે પામર પ્રાણી. ચેત તો.

હેવે નરતનુ દીધી તેં તો ન કીંમત કીધી,
મણી સાથે મેશ લીધી રે પામર પ્રાણી. ચેત તો.

જાગ્રમાથી ધન ખોયું ધુળથી જ્ઞાન ધોયું,
 જાણુપણુ તારૂં જોયુરે પામર પ્રાણી. ચેત તો.
 હજી હાથમાં છે બાજી કર તું પ્રભુને રાજી,
 તારી મુડી કર તાજીરે પામર પ્રાણી. ચેત તો.
 હાથમાંથી બાજી જાશે પછીથી પસ્તાવો થાશે,
 કશું ન કરી શકાશે રે પામર પ્રાણી. ચેત તો.
 મનનો વિચાર તારો મનમાં રહી જનારો,
 વળતી ન આવે વારો રે પામર પ્રાણી. ચેત તો.
 નીસર્યો જ્યાં શરીરથી પછી તું માલેક નથી,
 હવપત કહે કથી રે પામર પ્રાણી. ચેત તો.

—હવપતરામ.

રૂડો સંગાથ.

(રાગ-ધનાશ્રી.)

કર રૂડો સંગાથ, મનડા, કર રૂડો સંગાથ,
 ભજી લે જગતો નાથ—મનડા;
 કામતણા અગ્નિરથ મધ્યે બેઠાં જન બહુ ભાત—મનડા;
 નિર્મિત રથગમાં સર્વ ઉતરશે, લઈ મરણીની ધાત—મનડા;
 ધામ, ધરા, ધન મનન કરતો, રાખ ન આવી સાથ—મનડા;
 તહારે તહારે પણ્ય મુકી જશે, જશે ઉઘાડે હાથ—મનડા;
 એક દિવસ જવાનું જણી, મ્હોટી બીડે શું પાથ—મનડા;
 બધું જશે તે કેવળ રહેશે, સારી નરસી ગાથ—મનડા;

—દાસતરામ.

શીદને ચિંતા ધરે ?

(રાગ-કાલિંગડા. તાલ, દીપચંદી.)

ચિત તું શીદને ચિંતા ધરે, કૃષ્ણને કરવું હોય તે કરે. ટેક.

સ્થાવર જંગમ જડ ચેતનમાં માયાનું બળ હરે;
સ્મરણુ કર શ્રીકૃષ્ણચંદ્રનું, જન્મમરણુ ભય હરે. કૃષ્ણને.

નવ માસ પ્રાણી કૃષ્ણચંદ્રનું ધ્યાન ગર્ભમાં ધરે;
માયાનું આવરણુ કર્યું ત્યારે, લક્ષ ચોરાશી ફરે. કૃષ્ણને.

તું અંતર ઉદ્વેગ ધરે, તેથી કારજ થું સરે;
ધણીનો ધાર્યો મનસુખો, હર બ્રહ્માથી નવ ફરે. કૃષ્ણને.

દોરી સર્વની એના હાથમાં, ભરાવ્યું ડગલું ભરે;
જેવો જાંત વગાડે જાંતી, તેવો સ્વર નીસરે. કૃષ્ણને.

ચનાર વસ્તુ થયા કરે જયમ, શ્રીફળ પાણી ભરે;
જનાર વસ્તુ એણી પેરે જાશે, જયમ મળ કોહું ગરે. કૃષ્ણને.

જેનું જેટલું જે જયમ કાળે, તે તેને કર હરે;
એમાં ફેર પડે નહિ કાષ્ઠી, શીદ કુદાઈ મરે. કૃષ્ણને.

તારૂં ધાર્યું થાતું હોય તો, સુખ સંઘે દુઃખ હરે;
 આપપણું અજ્ઞાન કુલ એ, મૂળ વિચારે ખરે. કૃષ્ણને.
 થાવાનું અણુચિંતનું થાશે ઉપનિષદ્ આચરે;
 રાખ ભરોંસો રાધાવરનો હયા શીદને ડરે. કૃષ્ણને.

—હયારામ.

સંસારતરણોપાય.

(રાગ-કાલિંગડો. તાલ ચતુસ્રજતિ એક તાલ.)

હરિ ભજન વિના દુઃખદરિયાસંસારનો પાર ન આવે;
જડભુદ્ધિ જીવ, સંત વિના શુદ્ધ મારગ કોણ બતાવે. ટેક.
તેં અનેક વાર અવતાર ધર્યા, કેં કર્મતણા કોઠાર ભર્યા
અધઓધતણા અંબાર કર્યા— હરિ૦ ૧.
ફર્યો ચાર ખાણુ લખ ચોરાશી, થયો જળચર સ્થળચર ગર્ભવાસી;
માયાબંધનથી ન શક્યો નાશી— હરિ૦ ૨.
પામ્યો મનુષ્ય દેહમાં નહિ મળ્યા, ધન, ધામ, પુત્ર, પરિવાર ધણા
હવે ગામ લે ગુણુ ગોવિંદતણા— હરિ૦ ૩.
તું ઝાડ પહાડ જડરૂપ થયો, તેં શીત વરસુ સુરતાપ સહ્યો;
તારા કષ્ટનો પાર ન જાય કહ્યો— હરિ૦ ૪.
દુઃખ જન્મમરણ એવું જાણી, તું શું બેઠો આગસ આણી;
કહે પ્રીતમ ચેતી બે પ્રાણી— હરિ૦ ૫.

પ્રીતમ.

સાચા હરિજન

૫૬. ૧

(રાગ.-પીલુ. તાલ ચતુસ્રજતિ એકતાલ)

હરિજન સાચા રે, જે ઉરમાં હિંમત રાખે;
 વિપતે વરચી રે, કૈદિ દીન વચન નવ ભાખે;
 જગતું સુખ દુઃખ રે, માયિક મિથ્યા કરી જાણે;
 તન ધન જતાં રે, અંતરમાં શોક ન આણે.
 પરઉપકારી રે, જન પ્રેમનીમમાં પુરા;
 દૈહિક દુઃખમાં રે, દાઝે નહિ સાધુ શરા.
 હરિને સમરે રે, નિત્ય અહોનિશ ઉમંગ ભરીઆ;
 સરવ તજીને રે, નટનાગર વહાલા કરીઆ.
 પ્લહ્માનંદ કહે રે, એવા હરિજનની પલીહારી;
 મરતક જતાં રે, નવ મેલે ટેક વિચારી.

સાચા હરિજન.

પદ ૨.

- પેટ કટારી રે, પહેરીને સન્મુખ ચાલ્યા,
પાછા ન વળે રે, કોઈના તે ન રહે ઝાલ્યા. ૧
- સામા સામી રે, હોડે બાલા અણીયાળા;
તે અવસરમાં રે, રહે રાજ તે મતવાલા, ૨
- સાચા શરા રે, જેના વેરી ધાવ વખાણે,
જીવીત જીહું રે, મરવું તે મંગળ જાણે. ૩
- તેની પેઠે રે હરિજન પણ જોઈએ તીખા;
કામાદિક શત્રુને રે, લાગે અતિ વજ્ર સરીખા. ૪
- માયું જતાં રે, મુખનું પાણી નવ જાવે;
અહ્માનંદ કહે રે, તે સંત હરિમન લાવે, ૫

અહ્માનંદ

(સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાય)

હરિનો મારગ.

હરિનો મારગ છે શરનો, નહિ કાયરનું કામ જોતે;
 પરથમ પહેલું મસ્તક મૂકી, વળતી લેવું નામ જોતે.
 સુત, વિત્ત, દારા, શીશ સમરપે, તે પામે રસ પાન જોતે;
 સિંધુ મધ્યે મોતી લેવા, માંહી પડ્યા મરજીવા જોતે.
 મરજી આગમે ભરે મૂડી, દિલની દુગ્ધા વામે જોતે;
 તીરે ઉભો જીએ તમાસો, તે કાડી નવ પામે જોતે.
 પ્રેમપંથ પાવકની જ્વાળા, ભાળી પાછા ભાગે જોતે;
 માંહી પડ્યા તે મહામુખ માણે, દેખનહારા દાઝે જોતે.
 માથા સાટે મોંઘી વસ્તુ, સાંપડવી નહિ સ્હેલ જોતે;
 ગદા પદ પામ્યા તે મરજીવા, મૂકી મનનો મેલ જોતે.
 રામ અમલમાં રાતા માતા, પુરા પ્રેમી પરખે જોતે;
 પ્રીતમના સ્વામીની લીલા, તે રજની દિન દેખે જોતે.

પ્રીતમ.

કુસંગત્યાગ.

૨૬

(કાઠિયાવાડી મહાડ ભજનની ધુન.)

વારૂ મારા વીરા રે, ન કરીએ સંગ નીચતો રે જી. ટેક.
 નીચપણું નિશ્ચય નરકે લપ્ત જાય— વારૂ.
 આકડીઆનાં દૂધ રે અતી છે ઉજળાં રે જી;
 તે પીધે તો તરત મૃત્યુ થાય— વારૂ.
 દુધડીઆં મંગાવો રે, ગવરી ગાયનાં રે જી;
 સાકર ભેળે રવાદ અતિ ઘણો થાય— વારૂ.
 બાવળીઓ કંટાળો રે, અતી અળખામણો રે જી;
 તેને સંગે અંગ ને વસ્ત્ર ઉઝરડાય— વારૂ.
 આંબલીઆની છાયા રે, અતી રળોઆમણી રે જી;
 તેને સેવે ફળની પ્રાપ્તિ થાય— વારૂ.
 ગુરુના પ્રતાપે રે, જેઠીરામ બોલીઆ રે જી;
 દેજો અમને સંતયરણમાં વાસ— વારૂ.

જેઠીરામ.

નામમહિમા.

(રાગ-તિલક કામોદ.)

ભાઈ નામ સમજીને ખેસી રહીએ,
 આત્મા તેની (૨) મનમાં મગન થઈ રહીએ. ભાઈ
 રામ ને રહેમાન તમે એક કરી જાણુને,
 કૃષ્ણને કરીમ એક કહીએ;
 વિષ્ણુ ખીમ્મીસ્લામાં બેદ નથી ભાઈ, (૨)
 અમે અસ્લા અલગ નવ કહીએ. ભાઈ ૧
 ગજુર ગોવિંદ તમે એક કરી જાણુને,
 મૌલા માધવ ગુણ ગાઈએ;
 હરિ હક્ક તાલાનો બેદ મે તો જાણ્યો, (૨)
 હવે ચોરાશીમાં નવ રહીએ. ભાઈ ૨
 પરવરદીગાર પરમેશ્વર એક કરી જાણુને,
 નામી નારાયણ ચોંટ્યો હૃદયએ;
 ચોખ્ખા ને ચાવલ પણ ડાંગર એક (૨)
 એવું સમજે તેના ચેલા થઈને રહીએ. ભાઈ ૩
 ખાપુ સાહેબ નામ પાક, તેને ખીજું ના પાક.
 એવું સમજાવે કહો ક્યાં જઈએ ?
 જે જે પાખંડ કરે તેમાં પડે તે તો પાછો (૨)
 અમે ખલ જળમારે નિત્ય નાહીએ. ભાઈ ૪

ખાપુ.

તત્ત્વવિચાર.

(હરિગીત)

ખડુ પુણ્યકેરા પુંજથી શુભ દેહ માનવનો મળ્યો,
તોયે અરે ! ભવચક્રનો આટો નહિ એકે ટળ્યો;
સુખ પ્રાપ્ત કરતાં સુખ ટળે છે લેશ એ લક્ષે લહો,
ક્ષણ ક્ષણ ભયંકર ભાવ મરણે કાં અહો રાગી રહો ?

લક્ષ્મી અને અધિકાર વધતાં, શું વધ્યું તે તો કહો,
શું કુટુંબ કે પરિવારથી વધવાપણું, એ નય ગ્રહો;
વધવાપણું સંસારનું નરદેહને હારી જવો,
એનો વિચાર નહિ અહોહો ! એક પણ તમને હવો.

નિર્દોષ સુખ નિર્દોષ આનંદ, હ્યો ગમે ત્યાંથી ભલે,
એ દિવ્ય શક્તિમાન જેથી જંજીરથી નીકળે;
પર વસ્તુમાં નહિ મુઝવો, એની દયા મુજને રહી,
એ ત્યાગવા સિદ્ધાંત કે પશ્ચાત દુઃખ તે સુખ નહીં.

હું કાણ છું ? ક્યાંથી થયો ? શું સ્વરૂપ છે માંડે ખંડે ?
કાના સંબંધે વળગણા છે ? રાખું કે એ પરહં ?
એના વિચાર વિવેકપૂર્વક શાંત ભાવે જો કર્યા,
તો સર્વ આત્મિક જ્ઞાનનાં સિદ્ધાંતતત્ત્વ અનુભવ્યાં.

તે પ્રાપ્ત કરવા વચન ક્રાનું સત્ય કેવળ માનવું ?
 નિર્દોષ નરનું કથન માનો 'તેહ' જોણે અનુભવ્યું;
 રે ! આત્મ તારો ! આત્મ તારો ! શીઘ્ર એને ઓળખો,
 સર્વાત્મમાં સમદષ્ટિ હો આ વચનને હૃદયે લખો.

રાજચંદ્ર.

વૈષ્ણવજન.

❀

(રાગ-ખમાચ, ધ્રુમાળી.)

વૈષ્ણવ જન તો તેને કહીએ, જે પીડ પરાધ જાણે રે;
 પર દુઃખે ઉપકાર કરે તોય મન અભિમાન ન આણે રે. ટેક.
 સકળ લોકમાં સહુને વંદે, નિંદા ન કરે કોની રે;
 વાચ, કાય મન નિશ્ચલ રાખે, ધન્ય ધન્ય જનની તેની રે. વૈષ્ણવ
 સમ દૃષ્ટિ ને તૃણા ત્યાગી, પર સ્ત્રી જેને માત રે;
 જીજ્ઞાસકી અસત્ય ન ખોલે, પર ધન ન ઝાલે હાથ રે. વૈષ્ણવ.
 મોહ માયા વ્યાપે નહિ જેને, દૃઢ વૈરાગ્ય જેના મનમાં રે;
 રામ નામ શું તાળી રે લાગી, સકળ તીરથ તેના તનમાં રે. વૈષ્ણવ.
 વણુ લોભી ને કપટ રહિત છે, કામ ક્રોધ નિવાર્યા રે;
 જાણે નરસંયો તેનું દરશન કરતાં, કુળ છંકાનેર તાર્યા રે. વૈષ્ણવ.

નરાસહ મહેતા.

સાચું ધરેણું.

(રાગ-કુમરી)

મુજ અબળાને મોટી મિરાંત બાધ, શામળો ધરેણું મારે સાચું રે
વાળી ઘડાવું વિઠ્ઠલવર ઢેરી, હાર હરિનેા મારે હૈયે રે;
ચિત્ત માળા ચતુર્ભુજ ચુડલો, શીદ સોની ઘેર જઇએ રે. મુજ.
ઝાંઝરીઆં જગજીવન ડેરાં, કૃષ્ણજી કહતાં ને કાંખી રે;
વિષ્ણુવા ધુધરા રામનારાયણના, અણુવટ અંતરગમી રે. મુજ.
પેડી ઘડાવું પુરુષોત્તમ ઢેરી, ત્રીકમ નામનું તાળું રે;
કુંચી કરાવું કરુણાનંદ ઢેરી, તેમાં ધરેણું માફ ધાલું રે. મુજ.
સાસરવાસો સજીને બેડી, હવે નથી દાંઘ કાચું રે;
મીરાંબાધ કહે પ્રભુ ગિરધર નાગર, દરિને ચરણે યાચું રે. મુજ.

મીરાંબાધ.

મુખડાની માયા.

(રાગ-કાફી.)

મુખડાની માયા લાગી રે, મોહન પ્યારા;

મુખડાની માયા લાગી રે.

મુખડું મેં જોયું તારું, આ જગતડું થયું ખારું;
મન મારું રહ્યું ન્યારું રે— મોહન પ્યારા.

સંસારીનું મુખ એવું, ઝાંઝવાનાં નીર જેવું;
તેને તુચ્છ કરી ફરી રે— મોહન પ્યારા.

સંસારીનું મુખ કાચું, પરણીને રંડાવું પાછું;
તેને ઘેર શીદ જઈએ રે— મોહન પ્યારા.

પરણું પ્રીતમ પ્યારો, અખંડ સૌભાગ્ય મારો;
રંડવાનો બે ટાળ્યો રે— મોહન પ્યારા.

મીરાંબાઈ બલિહારી તારી, આશા એક ઉર ધારી;
હવે હું તો બડલાગી રે— મોહન પ્યારા.

મીરાંબાઈ.

રામબાણુ.

(રાગ-હીંચમાં.)

- રામબાણુ વાઝ્યાં હોય તે જાણે, પેલો મૂરખ મનમાં શું
આણે—ટેક.
- ધ્રુવને વાઝ્યાં પ્રલહાદને વાઝ્યાં, હરી બેઠા ઠેકાણે;
ગર્ભવાસમાં શકદેવને વાઝ્યાં, એ તો વેદ વચન પરમાણે—રામ
મયુરધ્વજ રાજાનું મન હરી લેવા, હરિ આગ્યા જે ટાણે;
લઈ કરવત મરતકપર મેલ્યું, ને પત્ની પુત્ર બેઠે તાણે—રામ
- મીરાંબાઈ ઉપર ક્રોધ કરીને, રાણોજી ખડ્ગ જ તાણે;
ત્રિપના ખ્યાલા ગિરધરલાલે આરોગ્યા અમૃતને ઠેકાણે—રામ
નરસિંહ મેતાની હુંડી રાંકારી, વહાલે ખેપ કરી ખરે ટાણે;
આગળ સંત અનેક ઓદ્યાર્યા, ધનો ભગત ઉર આણે—રામ
- ધનો

વૈરાગ્ય.

(૫૬-રાગ, જ'ગલો.)

જનુની જીવો રે ગોપીચંદની, પુત્રને પ્રેર્યો વૈરાગ્ય જ;
ઉપદેશ આપ્યો એણી પેરે, લાગ્યો સંસારીડો આગ જ.

જનુની. ૧

ધન્ય ધન્ય માતા ધ્રુવતણી, કલ્યાં કલ્યા વચન જ;
રાજસાજ સુખ પરહર્યું, વેગે ચાલીઆ વન જ.

જનુની. ૨

લલો ત્યાગ ભરથરી તણો, તજી સોગસેં નાર જ;
મંદિર ઝરખા મેલી કરી, આસન કીધેલાં બહાર જ.

જનુની. ૩

હીડી ન શકે ઉડીયો, બહુ બોલાવ્યો બાજંદ જ;
તેને દેખીને ત્રાસ ઉપજ્યો, લીધી ફકીરી છોડ્યા ફંદ જ.

જનુની. ૪

એવા વૈરાગ્યવંતને જાઉં વારણે, બીજા ગયા અનેક જ;
લલા લુંડા અવની ઉપરે, ગણતાં નાવે છેક જ.

જનુની. ૫

ક્યાં ગયું કુળ સવણ તણું, સગરમુત સાડ હજાર જ;
ન રહ્યું નાણું રાગ નંદનું, સર્વે સુપન વહેવાર જ.

જનુની. ૬

એવા છત્રપતિ ચાલી ગયા, રાજ મૂકી રાજન જ;
 દેવ, દાનવ, માનવ, મુનિ, સર્વે જાણો સુખન જ.

જનુતી. ૭

સમજ મુકો તો સારું થયું, જરૂર મૂકાવશે જમ જ;
 નિષ્કુળાનંદ કહે નહિ મટે, સાચું કહું ખાઈ સમ જ.

જનુતી. ૮

નિષ્કુળાનંદ.

ત્યાગ ન ટકે વૈરાગ્ય વિના.

(જનુની જીવો રે ગાપીચંદની-એ રાહ.)

ત્યાગ ન ટકે રે વૈરાગ્ય વિના કરીએ કાટી ઉપાય જી;
અંતર હાંડી ધમ્મી રહે, તે તો કેમ તજાય જી. ત્યાગ. ૧

વેશ લીધો વૈરાગ્યનો, દેશ રહી ગયો દૂર જી;
ઉપરનો આછો ખન્યો, માંહી મોહ ભરપૂર જી ત્યાગ. ૨

કામ, ક્રોધ, મદ, લોભનું, જ્યાં લગી મૂળ ન જાય જી;
સંગ પ્રસંગે તે ઉપજે ઇંદ્રિ વિષય આકાર જી. ત્યાગ. ૩

હિંજીરતે અવની ઉપરે, ખીજ નવ દીસે બહાર જી;
ધન વરસે વન પાંગરે, એમ ઇંદ્રિવિકાર જી. ત્યાગ. ૪

ચમક દેખીને લોહ ચળે, ઇંદ્રિ વિષય સંયોગ જી;
અણુ ભેટે અભાવ છે, ભેટે ભોગવશે ભોગ જી. ત્યાગ. ૫

ઉપર તજે ને અંતર ભજે, એમ ન સરે અર્થ જી;
તે વરણી આશ્રમચડી, અતે કરશે અનર્થ જી. ત્યાગ. ૬

બ્રહ્મ થયો ભોગભોગથી, જેમ બગડયું દુધજી;
 ગયું રે ઘૂત મહી માખણથડી, આપે થયું અશુદ્ધજી. ત્યાગ ૭
 પળમાં ભોગી, પળમાં ભોગી, પળમાં ગૃહીને ત્યાગજી;
 નિષ્કળાનંદ કહે એ નરનો, વણુ સમજ્યો વૈરાગજી. ત્યાગ. ૮

નિષ્કળાનંદ.

નાશવંત તનપિંજર.

રાગ-કાનરા.

પોપટ તનપિંજર છે નહિ તારૂં,
 અંતે ઉડી જવું પરખાઈ પોપટ.
 છે પરનું પણ પરિચયથી તું, માની બેઠો મારૂં
 ક્યાંતો તું ક્યાંનું એ પિંજર તે સમજે તો સારૂં; પોપટ.
 માંસ રૂધિરમય ને દુર્ગંધિ, નરક સમાન નહારૂં;
 તું તેને કાંચનમય માને, આવડું શું અંધારૂં, પોપટ.
 ખીજાં જોયાં એવું આ પણ, નામે કેવળ ન્યાઈ;
 સર્વ પ્રકારે સાચવ તો પણ, પલમાં છે પડનાઈ. પોપટ.
 સારાસાર વિચાર કરે તો, ભવસાગરનું બારૂં;
 કેશવ હરિ કારીગર તેનો, વિસર મા સંભારૂં. પોપટ.

કેશવ.

નાશવંત કાયા.

(રાગ-મહાડ કાલિંગાડા.)

મન તુંહી તુંહી બેલેરે, આ સુપના જેવું તન ત્હારું;
 અચાનક ઉડી જશેરે, જેમ દેવતામાં દારૂ- ટેક.
 ઝાકળ જગ પળમાં વળી જશે, જેમ કાગળને પાણી,
 કાયા વાડી ત્હારી એમ કરમાશે, અછ જશે ધુળધાણી;
 પાછળથી પસ્તાશેરે, મિથ્યા કરી મ્હારું મ્હારું- મન.
 કાચનો કુપો કાયા ત્હારી, વણસતાં નહિ વાર;
 જીવ કાયાને સગાઇ કેટલી, મુકી ચાલે વન મોઝાર;
 ફોગટ કુલ્યા ફરવું રે, ઓચિંતુ યાશે અંધારું- મન,
 જાયું તે તો સર્વ જવાનું, ઉગારવાનો ઉધારો;
 દેવ, ગાંધર્વ રાક્ષસને માણસ, સૌને મરણનો વારો;
 આશાનો મ્હેલ ઉંચેરે, નીચું આ કાચું કારભારું- મન
 ચંચળ ચિત્તમાં ચેતીને ચાલો, ઝીલો હરિનું નામ;
 પરમારથ જે હાથે તે સાથે, કરો રહેવાનો વિશ્રામ;
 ધીરા ધરાધરથીરે, નથી દોષ રહેનારું- મન,
 ધીરો.

મુક્તદશા.

પદ ૧.

(રાગ-પહાડી ભજનની ધુન.)

ભલે શુકન થાઓ સારા, આનંદ છે રે લોલ;
મળો લાકડાના ભારા, આનંદ છે રે લોલ. ૧

ભલે નવે ગ્રહ રૂઠો આનંદ છે રે લોલ;
ભલે દુધ મેહ વુઠો, આનંદ છે રે લોલ. ૨

ભલે પુષ્પ લઇ પુજો, આનંદ છે રે લોલ;
ભલે ધુળ નાખી ધુજો, આનંદ છે રે લોલ. ૩

ગણો ગુણિયલ કે ગાંડો, આનંદ છે રે લોલ;
ભલે ફાવે તેમ ભાંડો, આનંદ છે રે લોલ. ૪

ગણો રાચુવો કે રાંડી, આનંદ છે રે લોલ;
ભલે પરખો પાંખડી. આનંદ છે રે લોલ. ૫

ફિરાજના ફદાયે, આનંદ છે રે લોલ;
આપી રહ્યો છે સદાયે, આનંદ છે રે લોલ. ૬

પદ ૨.

ઠાઠનો ખૂટરો ન ખૂટે,	આનંદ છે રે લોલ;	
ચોર હાકિમ ન હુંટે,	આનંદ છે રે લોલ.	૧
ભલે મજા હાથી હોદો.	આનંદ છે રે લોલ;	
ભલે બંધીખાને બાંધો,	આનંદ છે રે લોલ.	૨
ભલે રહું સદા ભોગી.	આનંદ છે રે લોલ;	
ભલે રોજ રહું રોગી,	આનંદ છે રે લોલ.	૩
ભલે મજા લુખી ભાજ,	આનંદ છે રે લોલ;	
ભલે રસોધયો તાજ,	આનંદ છે રે લોલ.	૪
ભલે થીર માન થાપે,	આનંદ છે રે લોલ;	
ભલે અપમાન આપે.	આનંદ છે રે લોલ.	૫
બહેમ બળી થયા વાની,	આનંદ છે રે લોલ;	
દ્રઢ કાળજી છે ધ્યાની,	આનંદ છે રે લોલ.	૬
રૂપિરાજ રામ રીઝે,	આનંદ છે રે લોલ;	
હવે કામ એજ કીજે,	આનંદ છે રે લોલ.	૭

ઋષિરાય.

આંતરિક ધર્મ.

સત્ય નહીં તે ધર્મ જ શાનો, દયા વિના શું જ્ઞાન જોતે;
 વિનય વિના તે વિદ્યા શાની, દાન વિના શા દામ જોતે.
 દૈવત નહીં તે દેવ જ શાનો, ધર્મ વિના શું ધ્યાન જોતે;
 ભાવ વિના તે ભક્તિ શાની, ભક્તિ વિના શું જ્ઞાન જોતે.
 જ્ઞાન વિના તે ગુરુજન શાનો, તે શું ભોધે ભોધ જોતે;
 મન વશ નહીં તે તપ પશુ શાનું, શીઘ્ર વિના શું સ્નાન જોતે.
 સદ્ગુણ નહીં તે સાધુ શાનો, તૃષ્ણા ત્યાં શું ત્યાગ જોતે;
 શ્રાંતિ રહી જો અનુભવ શાનો, સાચો ન મળે શોધ જોતે.
 સાચા પ્રભુને જો નવ શોધે, તે નર કહીએ કાચા જોતે;
 કહે છોટમ નિર્ધાર કરીને, સૌ શાસ્ત્રોનો સાર જોતે.

છોટમ.

તત્ત્વચિંતન વિનાની સાધના

(રાગ આશા, માડ, ઝપતાલ.)

જ્યાં લગી આતમા તત્ત્વ ચીન્થો નહીં
 ત્યાં લગી સાધના સર્વ જૂઠી !
 માનુષ દેહ તાહરો એમ એળે ગયો
 માવઠાની જેમ વૃષ્ટિ પૂઠી.   ॥ ૧ ॥

શું થયું સ્નાન પૂજાને સેવા થકી,
 શું થયું ઘેર રહી દાન દીધે
 શું થયું ધરી જટા ભસ્મ લેપન કરે,
 શું થયું વાળ લોચન કીધે   ॥ ૨ ॥

શું થયું તપ અતે તીથે કીધા થકી,
 શું થયું માળ ગ્રહી નામ લીધે !
 શું થયું તિલક ને તુલસી ધાર્યા થકી,
 શું થયું ગંગજળ પાન કીધે   ॥ ૩ ॥

શું થયું વેદ વ્યાકરણ વાણી વહે,
 શું થયું રાગ ને રંગ જાણે !
 શું થયું ખટ દરશન સેવ્યા થકી
 શું થયું રરણના ભેદ આણે   ॥ ૪ ॥

એ છે પરપંચ સહુ પેટ બરવા તણા,
આત્માગમ પરિબ્રહ્મ ન જોયો ।

બણે નરસૈયો કે તત્વ દરશન વિના
રત્ન ચિંતામણી જન્મ જોયો ॥ ૫ ॥

—નરસિંહ

પ્રભુમાં શ્રદ્ધા

(રાગ-આશા-માડ, અપતાલ.)

જે ગમે જગતગુરુ દેવ જગદીશને
તે તણો ખરખરો ફોક દરવો ।
આપણો ચિંતવ્યો અર્થ કંઈ નવ સરે
ઉગરે એક ઉદ્દેગ ધરવો ॥ ૧ ॥

હું કરું હું કરું એજ અજ્ઞાનતા,
શકટનો બાર જેમ મ્હાન તાણે ।
સૃષ્ટિમંડાળ છે સર્વ એણી પેરે,
જોગી જોગેશ્વરા ફોક જાણે ॥ ૧ ॥

નીપજે નરથી તો કાઈ ન રહે દુઃખી
શત્રુ મારીતે સૌ મિત્ર રાખે ।
રાયને રંક કાઈ દ્રષ્ટ આપે નહિ
ભવનપર ભવનપર છત્ર દાખે ॥ ૨ ॥

ઋતુસતા પત્ર ફલ ફલ આપે યથા
માનવી મૂર્ખા મન વ્યર્થ શોચે ।
જેદના ભાગ્યમાં જે સમે જે લખ્યું
તેદને તે સમે તેજ પહેચે ॥ ૩ ॥

મંથ ગરબાડ કરી વાત ન કરી ખરી

જેહને જે ગમે તેને પૂજે ।

મન કર્મ વચનથી આપ માની લહે

સત્ય છે એજ મન એમ સુજે ॥ ૪ ॥

સુખ સંસારી મિથ્યા કરી માનજો

કૃષ્ણ વિના ખીજું સર્વ કાચું ।

જીગલ કર જોડી કરી નરસૈયો એમ કહે,

જન્મ પ્રતિ જન્મ હરિનેજ જાચું ॥ ૫ ॥

નરસિંહ મહેતા.

પ્રભુમય જગત.

(રામ-કુમરી.)

નાથ દયામય ચરણસરોજે પ્રાણુબ્રમર નવ ચોંટયો રે.
તો મુજ જીવન વ્યર્થ હું માનું, શું સુખ લ્હાવો કીધો રે.
નાથ.

અખૂટ ધનરાશી તણું શું પ્રયોજન તુઝી વિકળ એ સધળું રે,
જો એ ધનથી પરમ રતન પ્રાપ્તિમાં મન નવ રાચું રે.
નાથ.

પુત્રવદન સુકુમાર બલે પણ નેત્રને નવ રૂચે રે,
જો એ ચંદ્રવદનમાં તારી પ્રેમલ મૂર્તિ ન દિસે રે,
નાથ.

પૂર્ણ ચંદ્રનાં ધવલ કિરણ પણ શ્રીરં તિમિર સમ લાગે રે;
જો એ ચંદ્રપ્રદાશે તારો, પ્રેમચંદ્ર નવ જાગે રે.
નાથ.

સતીશિરોમણિ નારી તણો પણ પ્રેમ કલાંકિત લાગે રે;
જો એ પ્રેમકનકમાં તારો, પ્રેમમણિ નહિ જડીઓ રે.
નાથ.

તુંજ અસ્તિત્વમહી જો મંશય મોહ થકી જો પડતો રે;
દાસસર્પસમ એ મંશયને નાથ સદા હું ગણતો રે.
નાથ.

પર

શું કહું તુજને પ્રાણપતિ હે કહેતાં વાણી વિરમે રે;
હૃદયમણિ તું હર્ષનિકેતન એથી વધુ શું કહીએ રે.
નાથ.

(નર્મદાશંકર ખંડ્યા.)

(બંગાલી ઉપરથી)

પ્રભુની વ્યાપકતા.

(રાગ-આસા-માડ, અપતાલિ.)

અખિલ બ્રહ્માંડમાં એક તું શ્રીહરી,
જીજ્ઞાસુ રૂપે અનંત બાસે ।

દેહમાં દેવ તું તેજમાં તત્ત્વ તું
શૂન્યમાં શબ્દ થઈ વેદ વાસે ॥ ૧ ॥

પવન તું પાણી તું ભૂમિ તું ભૂધરા,
વૃક્ષ થઈ ફૂલિ રહ્યો આકાશે
વિવિધ રચના કરી અનેક રસ લેવાને
શિવ થઈ જીવ થયો એજ આશે ॥ ૧ ॥

વેદ તો એમ વહે શ્રુતિ સ્મૃતિ સાખ દે
કનક કુંડળા વિષે ભેદ નોહે
ખાટ ઘડિયા પછી નામ રૂપ જૂજવાં.
અંતે તો હેમનું હેમ હોયે ॥ ૩ ॥

વૃક્ષમાં બીજ તું બીજમાં વૃક્ષ તું,

જોઈ પટંતરો એજ પાસે

ભણે નરસૈયો એ મન તણી શોધના,

પ્રીત કરૂં પ્રેમથી પ્રગટ થાશે ॥ ૪ ॥

નરસિંહ મહેતા.

અમર આશા.

(રાગ ગઝલ હૈરવી.)

- કંઈ લાખો નિરાશામાં અમર આશા છુપાઇ છે,
ખદા ખંજર સનમનામાં રહમ ઉંડી લપાઇ છે. ૧
- જુદાઇ ઝિંદગી બરની, કરી રો રો બધી કાઠી;
રહી ગઇ વસ્ત્રની આશા, અમર ગરદન કપાઇ છે. ૨
- ધડી ના વસ્ત્રની આવા, સનમ પશુ છેતરી ચાલી;
હજરો રાત વાતોમાં ગમાવી, એ કમાઇ છે. ૩
- ઝખમ દુનીઆ ઝખાનોનાં, મુસીબત ખોદનાં ખંજર
કતલમાં વ કદમખોસી, ઉપર કયામત ખુદાઇ છે. ૪
- શમાપર જાય પરવાના, મરે શીરી નઉપર ફરહાદ;
અગમ ગમની ખરાબીમાં, મઝેદારી લુંટાઇ છે. ૫
- ફના કરવું, ફના થાવું, ફનામાં શહ સમાઇ છે;
મરીને જીવવાનો મંત્ર, દીલખરની દુહાઇ છે. ૬
- ઝહરનું નામ લે શોધી તુરત પી લે ખુશીથી તું;
સનમના હાથની છેલ્લી, હકીકતની રક્ષાઇ છે. ૭
- સદા દિલના તડપવામાં, સનમની રાહ રોશન ઇં;
તડપતે તૂટતાં અંદર ખડી માથુક સાંઇ છે. ૮
- ચમનમાં આવીને ઉભો ગુલોપર આફરીન થઇ તું;
ગુલોના ખારથી બચતાં બદન ગુલને નવાઇ છે. ૯
- હજરો ઓલીઆ મુશ્કાફ ગયા માથુકમાં ફલી;
ન ફૂલ્યા તે મુઆ એવી કલાસો સખ્ત ગાઇ છે. ૧૦

હિન્દી

પ્રાર્થના.

(રાગ-ભૈરવી, ત્રીન તાલ)

હે જગત્રાતા વિશ્વવિધાતા હે સુખશાન્તિનિકેતન હે !
 પ્રેમકે સિંધુ દીનકે બંધુ દુઃખહરીદ્રવિનાશન હે ॥ ધ્રુ ॥
 નિત્ય અખંડ અનંત અનાદિ પૂર્ણ બ્રહ્મ સનાતન હે !
 જગઆશ્રય જગપતિ જગવંદન અનુપમ અલખ નિરંજન હે !
 પ્રાનસખા ત્રિભુવન પ્રતિપાલક જીવન કે અવલંબન
 હે ॥ ૧ ॥

રથા પ્રભુ તુંને યહ બ્રહ્માંડ સારા.

(રાગ- ભૈરવી, ઠાઠરા)

રથા પ્રભુ તુંને યહ બ્રહ્માંડ સારા ।

પ્રાણોસેં પ્યારા તૂંહિ સખસેં ન્યારા ॥ ૧ ॥

તું હિ બાપ બંધુ તું હિ જગતજનની ।

સકલ જગત મે એક તેરા પસારા ॥ ૧ ॥

ધર્મદૂધસે માતા તુમ હમકે પાલો ।

દેવો ખોલ વિદ્યાકા અપને ભંડારા ॥ ૨ ॥

નમા કર સીસ પ્રભુ વિનતિ હમારી ।

દેવો દાન ભક્તિકા હોવે વિસ્તારા ॥ ૩ ॥

આંતરવિકાસ.

(રાગ-આસાવરી, ધ્રુવ એક તાલ)

આંતર મમ વિકસિત કરો આંતર તર હે !
 નિર્મલ કરો ઉજ્જ્વલ કરો સુંદર કરો હે   ॥ ૧ ॥
 જાગ્રત કરો ઉઘન કરો નિર્ભય કરો હે !
 મંગલ કરો નિરક્ષમ નિઃશંક કરો હે   ॥ ૨ ॥
 યુક્ત કરો હે સખાર સંગ મુક્ત કરો હે બંધ !
 મંચાર કરો સકલ કર્મે શાન્ત તોમાર છંદ   ॥ ૩ ॥
 ચરણ પદ્મે મમ ચિત્ત નિષ્પદિત કરો હે !
 નંદિત કરો, નંદિત કરો, નંદિત કરો હે   ॥ ૪ ॥

રવિન્દ્રનાથ ટાગોર

પ્રભુને ચરણે.

(રાગ-દેસ, દાદરા.)

તું દયાલ દીન હું તું દાની હું લિહારી
હું પ્રસિદ્ધ પાતકી તું પાપપુંજહારી ॥ ૧ ॥

નાથ તું અનાથકો, અનાથ કોન મોસો
મો સમાન આરત નહિ, આરત હર તો સો ॥ ૨ ॥

અહ તૂં, હું જીવ, તૂં ઠાકુર, હું ચેરો !
તાત માત ગુરુ સખા તું સખ વિધ હિત મેરો ॥ ૩ ॥

તોહિ મોહિ નાતો અનેક માનિયેં જોં બાવે !
જોં ત્યોં તુલસી કૃપાલ ચરણ શરણ પાવે ॥ ૪ ॥

તુલસીદાસ.

પ્રભુનું શરણુ.

(ગઝલ)

- તેરી શરણુ મેં આપકે ફિર
આશ કિસકી કીજીયે   ॥ ટેક ॥
- નહિ દેખ પડતા હૈ મુઝે, દુનિયામેં તેરી શાનકા;
ગંગા કિનારે ઐકકે, કિમ કૂપકા જલ પીજીયે.   ૧
- દરગિજ નહિ લાયક હું મૈં ગરબે તેરે દરબારકા;
મેરી ખતાકો માફ કર, દીદાર અપના દીજીયે.   ૨
- પતિતપાવન નામ સુનકે, મૈં શરન તેરી પડા;
સફલ કર ઇસ નામકો, અપના મુઝે કર લીજીયે.   ૩
- મિલતા હૈ અલ્લાનંદ જિસકે નામ લેનેસે સહી;
ઐસે પ્રભુકો છોડકર ફિર કૌનસે દિત કીજીયે.   ૪

અલ્લાનંદ

જય જગદીશ હરે.

❀

(રાગ-ખિહારી, તીનતાલ)

જય જગદીશ હરે ।

ભક્ત જનોંકા મંકટ છિનમેં દૂર કરે ।

જો બ્યાવે ફલ પાવે દુઃખ વિનસે મનકા ॥ ધ્રુ. ॥

મુખ મંપતિ ગૃહ આવે કષ્ટ મિટે તનકા ।

માતપિતા તુમ મેરે શરન ગહૂં કિસકી ।

તુમ ખિન ઔર ન દૂળ આસ કરૂં જિસકી ॥ ૧ ॥

તુમ પૂરણ પરમાત્મા તુમ અંતર્યામી ।

પરિબ્રહ્મ પરમેશ્વર તુમ સખકે સ્વામી ।

તુમ કૃપા કરુણકિ સાગર તુમ પાલન કરતા ।

મેં મૂરખ ખલ કામી કૃપા કરો ભરતા ॥ ૨ ॥

તુમ હો એક અગોચર સખકે પ્રાનપતિ ।

કિસ વિધ મિલૂં ગુસાઈ તુમકો મેં કુમતિ ॥

દીનઅંધુ દુઃખ હરતા કાકુર તૂમ મેરો ।

આપને હાત ઉઠાવો દાર પર્યો તેરો ॥

વિષય વિકાર મિટાવો પાપ હરો દેવા ।

શ્રદ્ધા ભક્તિ બદાવો અંતનકી સેવા ॥ ૩ ॥

निर्भलके जल राम.

(राग-लैरवी, तीनलास)

सुनेरी भने निर्भलके जल राम ।

पिछली साध लई संतनकी आउ संभारे काम ॥ ध्रु. ॥

जलजग गजजल अपनो वरयो नेक सरो नहि काम ।

निर्भल होय जलराम पुकारो आये आये नाप ॥ १ ॥

दुपदसुता निर्भल लई ताहिने जेद लागे निज धाम ।

दुःशासनकी जुग यकित लछ वसनइप लये स्याम ॥ २ ॥

अपजल तपजल और आहुजल यौथा है जल काम ।

सुर किशोर नृपासे सज जल दारे के दरनाम ॥ ३ ॥

सुरदास.

શ્રી રાધવેન્દ્રસ્તવ.

(વસંતતિલકા વૃત્ત.)

સિંહાસનસ્થિત પ્રિયાયુત સૌખ્યકારી,
સૌદામિનીસહિત નીરદકાન્તિહારી;
ત્રેલોક્યનાથ સુરપૂજિત પાદપદ્મ,
શ્રીરાધવેન્દ્ર ભજ રે મન ! છોડ છદ્મ. ૧.

સૃષ્ટિસ્થિતિપ્રલયકારિણિ આદિ માયા.
હે વામ ભાગ જિનકે જનકાત્મજાયા;
વે રામચન્દ્ર ભગવાન દયાનિધાન,
દેવે દમે નિત કૃપા કર દિવ્ય જ્ઞાન. ૨.

હે ભક્તવત્સલ સદા પ્રભુ જો પવિત્ર,
ત્રેતાપ નાશ કરતે જિનકે ચરિત્ર;
જો એક હોદ્દર અનેક ગયે નિહારે,
વે જનકીરમણ પાપ હરે અમારે. ૩.

યોગીન્દ્ર ધ્યાન કરતે જિનકા સદૈવ,
તારી ગદ્ય મુનિવધૂ જિનસે તથૈવ;

વે રાધવેન્દ્ર પદપંકજ પાપહારી,
હોકે કૃપાલુ ભવભીતિ હરે' હમારી. ૪.

કંભભ, યોગી, રવિ જન જિ-હેં વિલોક,
હોતે સુખી મધુપ, મોર, ચક્રોર હોક;
હૈ રમ્ય રૂપ જિનકા અતિ હી લલામ,
સીતાસમેત ઉન રાધવ કેા પ્રણામ. ૫.

સર્વત્ર શક્તિ જિનકી સખ કાલ વ્યાપ,
હોતા સમસ્ત જગ હૈ જિનમેં સમાપ;
જો શીઘ્ર પૂર્ણ કરતે નિજ ભક્તકામ,
સીતાસમેત ઉન રાધવ કેા પ્રણામ. ૬.

જો રથૂલ, સૂક્ષ્મ, દૃઢ, કામલ, ભૂમિ, વ્યોમ,
એવં જલાદિ અનિલાનલ, સૂર્યા સોમ;
હૈ જો અથર્વાયુત ઋગ્, યજુ ઔર સામ,
સીતાસમેત ઉન રાધવ કેા પ્રણામ. ૭.

હૈ જો સદા પતિતપાવન વિશ્વનાથ,
હૈ પૂજતે સુર જિ-હેં સખ ભક્તિસાથ;
સર્વથ હૈ સતત જો કરુણૈક ધામ,
સીતાસમેત ઉન રાધવ કેા પ્રણામ. ૮.

દેવાધિદેવ જિનકેા મુનિવર્યા ગાતે,
કોઇ કબી ન જિનકા કુછ પાર પામે;

હું જો સ્વયંભવ દયાબિંધ મનોભિરામ,
સીતાસમેત ઉત્તર રાધવ કો પ્રણામ.

૯.

ગાકે સદૈવ જિનકે ગુણ ભારતી બી,
પાતી ન પાર જિનકા કુઝ હૈ કબી બી;
હું જો અચ્ચિન્ત્ય સુખસિન્ધુ, જગદ્ગરામ,
સીતાસમેત ઉત્તર રાધવ કો પ્રણામ.

૧૦

લોકેશ, કેશવ. મહેશ, સુરેશ આદિ,
હું ભરિ રૂપ જિનકે પ્રભુ જો અનાદિ;
હું જો પરાત્પર, અજ્ઞેય, અનન્ત નામ,
સીતાસમેત ઉત્તર રાધવ કો પ્રણામ.

૧૧

શાદુલ્લવિઠીડિત.

વેદોંને જળ નેતિ નેતિ કહકે ગાયે તુમ્હારે ગુણ,
હું મેરી દ્વિર દયા કથા રઘુપતે ! હે પુણ્યપદ્મારુણ !
તો બી સેવક જન નાથ મુંઝકો, પ્રત્યક્ષ હો ધ્યાનમે,
સીતાયુક્ત સદા વિહાર કરીએ, મેરે મનોઘાન મેં. ૧૨

શમસ્તાવન.

૨૨

જય રામ રમારમણું શમનં
બવતાપમયાકુલ પાહિ જનં ।

અવધેશ સુરેશ રમેશ મિત્રો
શરણાંગત મૈગત પાહિ પ્રભો ॥

દશસીશ બિનાશન ખીસ ભુગ
કૃત દૂરિ મહામહિ ભૂરિરંજ ૧

રજનીચરંદ્રપતંગ રહે
શરપાવકતેજ પ્રચંડ રહે ॥

મહિમંડલમંડન આરુતરં
ધૃતસાયક્યાપનિષંગવરં ૧

મદમોહમહામમતારજની
તમપુંજ દિવાકરતેજ અતી ॥

મન જાત કિરાત નિષાત કિયે
મૃગ લોગ કુભોગ સરેન કિયે ૧

હતિ નાથ અનાથન્દિ પાહિ હરે
ત્રિષયામન પોંચર ભૂલી પરે ॥

બહુ રાગ યિયોગનિહ લોગ હયે
ભવદંધિનિરાદર કે દુઃખ ચે ।

ભવસિંધુ અગાધ પરે નર તે
પદપંકજપ્રેમ ન જો કરતે ॥

અતિ દીન મલિન દુષ્પી નિતહી
જિનકે પદપંકજ પ્રીતિ નહિ ।

અમલંબ ભવંત કથા જિનહ કે
પ્રિય સંત અનંત સદા તિનહ કે ॥

નહિ રાગ ન રોપ ન માન મદા
તિનહ કે સમ વંભવ બા બિપદા ।

એહિ તેં તબ સેવક હોત મુદા
મુનિ ત્યાગત જોગ ભરોસ સદા ॥

કરિ પ્રેમ નિરંતર નેમ લિયે ।
પદપંકજ સેવિત શુદ્ધ હિયે ॥

સમ માની નિરાદર આદરહોં
સમ સંત સુખી બિચરંતિ મહી ॥

મુનિ માનસપંકજ ભૂંગ ભજે ।
રઘુવીર મહા રનધીર અજે ॥

તવ નામ જપામિ નમામિ હરિ ।
ભવરોગમદામદમાનઅરી ॥

૬૯

ગુનશીલ કૃપાપરમાયતનં ।

પ્રણુમામિ નિરંતર શ્રીરમણું ॥

રધુનંદ નિકંદન દ્વંદ્વતં ।

મહિપાત્ર પ્રિયોક્ય દીનજનં ॥

૬૯૧.

બાર બાર બર મૉગડં હર્ષિ દેહુ શ્રીરંગ ।

પદસરોજ અનપાયની, બકિત સદા સતસંગ

રામચરણ

૫૬

(રાગ-હૈરવી, તીનતાલ,)

જાગમન રામચરણ સુખદાયી ॥ ૧ ॥
 જિહ્વિ ચરણનસે નિકસિ સુરસરી શંકર જટા સમાન ॥
 જટાશંકરી નામ પર્યો હૈ ત્રિભુવન તારન અધ ॥ ૨ ॥
 જિહ્વિ ચરણનકો ચરણ પાદુકા ભરત રહ્યો લવણાધ ॥
 સોઘ ચરન કેવટ ઘો લીને તમ હરિ નાવ ચણાધ ॥ ૨ ॥
 સોઘ ચન્ન સંતનજન સેવત સદા રહત સુખદાયી ॥
 સોઘ ચરણ ગૌતમઋષિનારી પરસ પરમ પદ પાધ ॥ ૩ ॥
 હંડકવન પ્રભૂ પાવન કિન્હો ઋષિયન ત્રાસ મિટાધ ॥
 સોઘ પ્રભુ ત્રિલોકકે રવામી કનક મૃગા સંગ ધાધ ॥ ૪ ॥
 કપિ સુગ્રીવ બંધુભયગ્યાકુલ તિન જયછત્ર ધરાધ ॥
 રિપુકો અનુજ બિલીષણુ નિશિચર પરસત લંકા પાધ ॥ ૫ ॥
 શિવસનકાદિક અરુ પ્લહાદિક શેષ સદસ્ય મુખ ગાધ ॥
 ગુલસીદાસ માકૃત સુતકી પ્રભુ નિજમુખ કરત બડાધ ॥ ૬ ॥

—ગુલસીદાસ.

મહુદ્રોહીને ત્યજો.

(રાગ ખમાચ તીનતાલ.)

જાહે પ્રિય ન રામ વૈદેહિ.

સો ત્યાગિયે કાર્ટ ઐરી સમ, યદ્યપિ પરમ સનેહી. ૧.

ત્યજો પિતા પ્રજ્ઞ દ મિત્રીયય અંધુ ભરત મહતારી;

અક્ષિ ગુરુ ત્યજ્યા અજ્ઞાનિ । પતિ, બયે મુદ્ધમંગલકારી. ૧

નાતો નેહ રામ સો મનિયત મુહુદ સુમેવ જહાલો;

અજ્ઞન કહાં આંનિ જોહિ કુટે બહુતક કહો કહાંલો. ૨

તુલસી સોઈ સમ ભાન્તિ પરમ સુખ પૂજ્ય પ્રાન તે પ્યારો;

જસો હોય સનેહ રામપદ એહી મતો હમારો. ૩

—તુલસીદાસ.

બીસર ન જાળે મેરે મીત.

(રાગ બિહારી તીનતાલ.)

બીસર ન જાળે મેરે મીત એહી વર માંગૂ મૈ નીત (ધ્રુ).

મૈ મતિમંદ કછુ નહિં જાનું, નહિ કછુ તુમ સંગ હીત;
ખાંહ અરેકી લાજ હૈ તુમકો, તુમ સંગ મેરી જીત. ૧

તુમ રીઝો ઐસો જુન નાહી, અવગુન કી હું બીત;
અવગુન જાની બિસારોગે જીવન, હોવાંગી મેં બહુત ફજીત. ૨

મેરે હૃદ જરોસો હે બિયમે, તજ હો ન મોહન પ્રીત;
જન અવગુન પ્રભુ માનત નાહી, એહી પૂરવકી રીત. ૩

દીનખંધુ આંત મૃદુલ સ્વભાઉ, ગાઉ નિસદીન ગીત;
પ્રેમસખી સમજી નહિ ઉંડી એક જરોસો ચિત. ૪

—પ્રેમાનંદ સ્વામી

ધ્રુવટકા પટ જોશ.

૨૪

(રાગ કાનડા દીપચંદી.)

ધ્રુવટકા પટ જોશઃ

તોહે રામ મિલેંગે ॥ ટેક૦ ॥

ધટ ધટ રમતા રામ રમૈયા

કટુક વચન મત જોશ રે ॥ તોહે ॥ ૧

રંગ મહાસમેં દીપ બરત હૈ

આસનમે મત ડાશ રે ॥ તોહે૦ ॥ ૨

કહત કબીરા સુનો લખ સાધુ

અનહત આગત હોશ રે- ॥ તોહે૦ ॥ ૩

—કબીર.

મહુકે ઊંચ નીચ નહિં કોઈ.

ૐ

(રાગ મહાર.)

મહુકે ઊંચ નીચ નહિં કોઈ.

પ્રેમ ભક્તિ કર જો જન થયે ઉત્તમ યહીએ સોઈ,
કુલવંતા રાગ દુર્યોધન નિસ મૃદ પગ ના ધાર્યો;
જાય ત્રિદુરગ્રી ભાજી અર્પાં જાતિ ન જન્મ બિચાર્યો. ૧

આત્મન એક કરત નિત પૂજા, ત.કોં ભોગ ન લીના;
ધન્ને જાટકે શોગ ન કાંઈ, હોય મગદ દૂધ પીના. ૨

ઉંચે જન્મ કર્મકે તપસી ના કિસે મંદિર ધાવે;
મહા કુચીલ બીજ દે કર તે લે જુડે ફલ ખાવે. ૩

જાય પડે સગ્ગ આગે ઝંડે ના કિસે દેત દિખાઈ;
નામદેવકા દેહરા ફેર્યો લીના કંઠ લગાઈ. ૪

પરિવ્રજા પુરુષ અવિનાશી મગ્ધ ધટકી મતિ જાને;
દુનીયાસ મહુ ભક્ત વસલ હૈ કપટ હેતુ નહિ માને. ૫

—દુનીયાસ.

સમસેં ઊંચી પ્રેમ સગાઈ.

૨૬

(રાગ ધનાશ્રી)

સમસેં ઊંચી પ્રેમ સગાઈ,

દુર્યોધનકા મેરા ન્યાયો સાગ વિદુર ઘર પાછ. ટેક.

જૂડે ફલ શમરીકે ખાવે બહુ ચિંચિ પ્રેમ લખાઈ. ૧

રાજસૂયત યુધિષ્ઠિર કીતો સામેં જૂંઠે ઉડાઈ;

પ્રેમકે વચ અર્જુનરથ હાંકયો, મૂલ ગયે ઠકુરાઈ. ૨

એસી પ્રીતિ બી વૃન્દાવન ગોપિન નાય નચાઈ;

શુર દૂર હસ લાયક નાહીં કહેં નમ કરેં. બઢાઈ. ૩

—સુરદાસ.

નામ જપન કયૈં છોડ દિયા.

❀

(રાગ—બિહારી, તીનતાલ.)

નામ જપન કયૈં છોડ દિયા
ક્રોધ ન છોડા જૂઠું ન છોડા
સત્ય વચન કયૈં છોડ દિયા ॥ ધ્રુ. ॥

જૂઠું જમમેં દિલ લલચાકર
અસલ બતન કયૈં છોડ દિયા
કાડીકા તો ખૂબ સમાલા,
લાલ રતન કયૈં છોડ દિયા ॥ ૧ ॥

જન સ્મરનનસે અતિસુખ પાવે
તિન સ્મરણુન કયૈં છોડ દિયા
ખાલસ એક ભગવાન બરોસે
તન મન ધન કયૈં ન છોડ દિયા ॥ ૨ ॥

ખાલસ.

પરમપદની પ્રાપ્તિ.

ૐ

(ગાથા.)

જો જાજો હરિદા સદા

સોઠ પરમપદ પામગા.

ટેક.

દેહકે માલા તિલક અરુ, છાપ નહિ કિસુ કામકે;

પ્રેમભક્તિકે ખીના નહિ, નાથકે મન લાયગા. ૧.

દિલકે દર્પણકો સફાકર, દૂર કર અભિમાનકો;

ખાક હો ગુરુકે કદમકી, તો પ્રભુ મિલજાયગા. ૨.

છોડ દુનિયાં કે મજે સમ ઐકકર એકાંતમેં;

ધ્યાન ધર હરિકે ચરનકા, ફિરજનમ નહિ આયગા. ૩.

દહ જરાંસા મનમેં કરકે, જો જપે હરિનામકો;

કહતા હૈ પ્રહ્લાનંદ પ્રહ્લાનંદ ખીચ સમાયગા. ૪.

પ્રહ્લાનંદ.

મનને બોધ.

૨૩

(રાગ—અસાવરી, તાલ દીપચંદી)

મન તોહે કિસ બિધ કર સમજાવે.

સોના હોયતો સુહાગ મગાઈ અંકનાલ રસ લાવું ।
આન શબ્દ કી પુક ચલાઈ, પાની કર પિગલાવું ॥ ૧ ॥

ધોડા હોય તો લગામ લગાઈ ઉપર જીન કસાઈ ।
હોય સવાર તેરે પર બૈઠું ચાલુક દેકે ચલાઈ ॥ ૨ ॥

હાથી હોય તો જંજીર ગઢાઈ ચારે પૈર બંધાવું ।
હોય મહાવત તેરે પર બૈઠું અંકુશ લેકે ચલાવું ॥ ૩ ॥

લોહા હોય તો ઔરત મંગાઈ ઉપર ધુવન ધુવાઈ ।
ધુવનકી ધનધોર મચાવું જંતર તંતર ખિચાઈ ॥ ૪ ॥

આની ન હોતો આન સિખાઈ સત્ય કી રાહ ચલાઈ ।
કહત કબીરા મુનો બધ સાધુ અમરાપુર પહુચાવું ॥ ૫ ॥

કબીર.

હરનામ રમરો.

ૐ

(રાગ-કૈશિક, વિક્ષિપ્ત તીનતાલ.)

સુમરન કર લે મેરે મન.

તેરિ ખિતિ જાતિ ઉમર હરનામ બિન. ધ્રુ.

કૂપ નીરે બિન ઘેનુ ક્ષીરે બિન મંદર દીપ બિન;

જેસે તરુવરે ક્ષત્ર બિન હીન તેસે પ્રાની હરનામ બિન. ૧.

દેહ નૈન બિન રૈન ચદ્ર બિન ધરતી મેહ બિન;

જેસે પંડિત વેદવિહીન તેસે પ્રાની હરનામ બિન. ૨.

કામ ક્રોધ મદ લોભ નિહારો, છોડ દે અપ સંતગન;

કહે નાનકશા સુન અગવંત યા જગમેં નહિ કાઇ અપના. ૩.

નાનક.

જીવને યોધ

૫૬

(આશાગોડીની પ્રવચિત રાહ.)

હંસા રે રાજા યે પિંજરા નહિ તેરા
તુતો સમજ સમજ મન મેરા રે   હંસા (ધુ.)

ના ધર તેરા ના ધર મેરા રે
ચીડીયાં રૈન બસેરા રે.   હંસા ૧

ચુન ચુન મીટીયાં મહેલ બનાયા,
મૂરખ કહે ધર મેરા રે.   હંસા ૨

જિસ દિન હંસા કાઠ નહિ તેના રે,
જંગલ રમેન બસેરા રે.   હંસા ૩

સખ દિન હોત ન એક સમાન.

(રામ-ખગેશ્વી, તીનતાલ.)

સખ દિન હોત ન એક સમાન ।

૧૬૬ દિન રાખ હરિશ્ચંદ્ર ગૃહ સંપત મેરુ સમાન ।

૧૬૭ દિન જય શ્વપય ગૃહ સેવત અંબર હરત મહાન ॥ ૧ ॥

૧૬૮ દિન દૂલહ બનત ખરાતી ચહૂંદિશી ગડત નિશાન

૧૬૯ દિન ડેરા હોત જંઝલમેં કર સૂધે પગ બાન ॥ ૨ ॥

૧૭૦ દિન સીતા રૂદન કરત હૈ મહા વિપિન ઉશાન ।

૧૭૧ દિન રામચન્દ્ર મિલ દોઉ વિચરત પુષ્પવિમાન ॥ ૩ ॥

૧૭૨ દિન રાજરાજ હુધિષ્ઠિર અનુચર શ્રી ભગવાન ॥

૧૭૩ દિન દ્રૌપદી નગ્ન હોત હૈ ચીર દુશાસન તાન ॥ ૪ ॥

પ્રગટત હૈ પૂરવડી કરની ત્યજ મન સોચ અગ્નન ॥

સુરદાસ ગુન કહાંલગ વરનો બિધિ કે અંક પ્રમાન ॥ ૫ ॥

સુરદાસ.

દેહની નશ્વરતા.

૫૪

(રાગ-પીલુ)

ધ્રુવ તનધનકી કૌન બડાઈ,
દેખત નયનોમેં મટી મિલાઈ (ધ્રુ)

અપને ખાતર મહેલ બનાયા,
આપ હી જાકર જંગલ સોયા ૧

હાડ જલે જૈસી લકડેકી મોલી,
ખાલ જલે જૈસી ઘાસકા પોલી. ૨

કહત કબીરા મુન મેરે લૈયા,
આપ મુવે પિછે રૂખ ગઈ દુનિયા. ૩

કબીર.

ચંદ રોઝ.

(ગઝલ.)

યે બહારે આગ દુનિયા ચંદ રોઝ ॥

દેખલો ઇસકા તમાશા ચંદ રોઝ ।

અય મુસાફર ફરિયા સામાન કર ।

ઇસ જહાંમે હય બસેરા ચંદ રોઝ ॥

પૂજા લુકમાસે જિયા તૂં કિતને રોઝ ।

દરતે હઝરત મદ્દકે બોલા ચંદ રોઝ ॥

બાદ મદ્દન કબ્રમેં બોલી કઝા ।

અય વહાં પે સોને રહેના ચંદ રોઝ ॥

શીર તુમ કહાં ઐયાર મેં કહાં હે દોરતો ।

સાથ હૈ મેરા તુમ્હારા ચંદ રોઝ ॥

કયાં સતાતે હો દિલે બેનુલ્મકા ।

ઝાલીમોકા હય ઝમાના ચંદ રોઝ ॥

યાદ કર તૂં યે નઝીર કબ્રોકે રોઝ ।

ઝિંદગીકા હૈ બરોસા ચંદ રોઝ ॥

નઝીર.

મીલનેકા શોખ.

(ગઝલ.)

અમર હૈ શૌક મિલનેકા તો હરફમ લો લગાતા જા;
જલાકર ખુદ નુગાછકો જસમ તન પર લગાતા જા.
પકડકર ઇશકકી ઝાડુ સફાકર રિજજીએ દિલકો;
દુહકી ધૂલકો લેકર મુમલ્લે પર ઉડાતાજા.
મુસલ્લા ફાડ તમખી તોડ કિતાબા ડાલ પાનીમે;
પકડ દસ્ત તૂ ફિરતો કો ગુલામ ઉનકા કહાતા જા.
ન મર જૂખા ન રખ રોઝા ન જા મરજદ ન કર સઝદા;
વઝૂકા તોડ દે કુઝા શરાબે શૌક પીતા જા.
હમેશા ખા હમેશા પી ન ગફલતસેં રહો ઇકદમ;
નશેમેં સૈર કર અપની ખુદીકો તૂં જલાતા જા.
ન હો મુલ્લાં ન હો ખમન દુધકો છોડ ન કર પૂજા,
હુકમ હૈ શાહ દલાંદરકા અનલ હક તૂં કહાતા જા.
કહે મનસુર મસ્તાના હક મૈને દિલમેં પહેજાના;
વોહી મસ્તોંકા મયખાના ઉસીકે ખીચ આતા જા.

મનસુર.

પ્રભુ અગમ અપારા,

(રાગ પહાડી ઝિમેરી, તાલ ધ્રુમણી.)

વા કહાં પ્રભુ અગમ અપારા, અરૂં કહાં તૂં મુગ્ધ ગંવારા (ધ્રુ)
જનકે ગુણુ રવીસકારે, શશિ વાયુ અગ્નિ સિતારે;
પદ્મકતુ ઔર બનસારે, ગા ગા કે નેતિ પુકારે,
મયે ગુજર અનંત મહત યોગી, સુરસંત અંત ન નિકારા ૧

જલપર જમીન ઠહરા કે, અસ્માન અંધર લટકાકે;
સખ નિયમિત રહે ચલાકે,
કર્ષ કોટી કોસસે દૂર, ચમક રહા નર,
હુકમ કે દારા, ૨

કહાં પર્વત શિખર કે ઉપર, કર દિયે ખડે જહાં તરુવર;
ઉનકો બી વહાં નિરંતર, પહુંચાવત હૈ જીવનઝર,
ચીટીકો તો કનકનકા, હસ્તિકો મનકા દેનનહારા. ૩

કયા અહ્લુત ખેલ બનાયા, પત્થરસે પાની બહાયા;
કાંટોમેં ફૂલ સમાયા, લકડીસે ફલ નિપજાયા;
એક તત્ત્વસે માનવ જૈસે, પુતલે કૈમે બનાયે હજારા. ૪

પૃથ્વી યદિ પત્ર બનાવે, સાગર દ્વારત હો બંધે;
 બનવૃક્ષકી કલમ ચલાવે, ગુન લિખતે પાર ન પાવે,
 સખ હો કરે રોમ જાપાન, કરે યદિગાન ન લગે સુમારા. ૫

બલ્લા રખેગા વૈસાહી રહિના

રાગ-ભૈરવી

બલ્લા રખેગા વૈસાહી રહેના, મૈલા રખેગા વૈસાહી રહિના (ધ્રુ)
 દોઢ દિન સિરપર છતર હોડાવે, દોઢ દિન સિરપર ધડા ચઢાવે
 દોઢ દિન હુથી સીરપર જાવે, દોઢ દિન પાંચ ચલાવે. ૧
 દોઢ દિન શકર દુધ મલિદા, દોઢ દિનમાગે ધરધર મદા,
 દોઢ દિન શેવક હાત જોડ ખડે, દોઢ દિન નજીક ન આવે ઘેડે ૨
 દોઢ દિન રાજા બડા અધિકારી, દોઢ દિન રાજા કંઠાલ બિકારી;
 કહત કખીરા ; કરત કરતાંરી, ગાફલ ક્યો કરતા મગરૂરી. ૩

કખીર

‘ સાહેબ ’ કેમ મળે ?

(રાગ-હુમરી.)

રામ નામ તું લજમે પ્યારે કાયકું મગરૂરી કરતા હૈ;
 કચી નિટિકા બંગલા તેરા પાવ પલખમે ગિરતા હૈ. (ધ્રુ)
 બમ્મન હોકરે પોથી બાંચે, રનાન તરપન કરતા હૈ;
 સબકાલ સુચિલ રહત હૈ, વો કયા સાહેબ મિલતા હૈ ૧.
 બેગી હોકરે જટા બઢાવે, હાલ મસ્તમે રહાતા હૈ;
 દોનો દાસ સિરપર ધરકે, વો કયા સાહેબ મિલતા હૈ. ૨.
 માનભાવ પેહને કાલે કપડે દાઢી મિશી મુંડતા હૈ;
 ઉલટી લકડી હાતમે પકડી, વો કયા સાહેબ મિલતા હૈ. ૩.
 મુક્ષાં હોકરે બાંગ પુકારે, વો કયા સાહેબ બહિરા હૈ;
 મુંગિકે પાવમે ધુગર બાજે, ઓખી અક્ષા સુનતા હૈ. ૪.
 જંગમ હોકરે લિંગ બાંધે, ધત્તધર ફેરી શીરતા હૈ;
 શંખ બજાકર લિજા માજે, વો કયા સાહેબ મિલતા હૈ. ૫.
 કહત કબીરા સુન બાઇ સાધુ, મનકી માલા જપતા હૈ;
 બે ભાવ ભગવતસે ધ્યાન ધરત હૈ, ઉનકું સાહેબ મિલતા હૈ. ૬

કબીર.

નધર દેહ

(રાગ-કાફી)

મુખરા કયા દેખે દરપનમેં, તેરે દયા ધરગ નહિ મનમેં

મુખરા (મુ.)

જખલગ ફૂલ રહે ફૂલવાડી, બાસ રહે નિજ પુલમેં,
એક દિન એસી હો જાવેગી, ખાદ હોગી તનમેં

મુખરા ૧

ચુવા ચંદન અગિર અરગજ, શોભે ગોરે તનમેં;
ધન જોખન ડોંગરકા પાની, ઢલ જાવેગા ખિનમેં.

મુખરા ૨

નહિયાં ગહિરી નાવ પુરાની, ઉતર ચલે સંગમમેં;
ગુરુમુખ તો યેસો પાર ઉતારે, નુમરા હુવે મનમેં.

મુખરા ૩

કવડી કવડી માયા જોડી મુરત રહે નિજ ધનમેં,
દસ દરખાજો ઘેર લિયે જખ રહે ગર્હ મનકી મનમેં.

મુખરા. ૪

પગીયા બાંધે પગ અસવારે, તેણે જુના જુલપેમેં;
 કહત કબીરા સુન બાઇ સાધુ, એ કયા લઠ રહે મનમેં.

મુખરા. ૫

કબીર.

બાહ્ય સાધનાથી શું ?

(રાગ-જેસ.)

જીને આપકું દેખા નહીં, મન મેલકું ધોયા નહીં;
તન મનકું જો ખોળ નહીં, ન્હાયા હુવા સો કયા હુવા. ૧

કા મન ગલેકા હાર હૈ, મન ફેલકા દરખાર હૈ;
મન કામકા સિરદાર હૈ, માલા લિયા સો કયા ભયા. ૨

માયા કરમકા કાક હૈ, મમતા જયું તૃષ્ણા આંધકે,
સતા વિષયકા ખાટમેં, હરહર કિયા સો કયા હુવા. ૩

રંગ રાગ મંડપ આજતા, ઘરમેં સુના સો કયા હુવા;
મુર તાલમેં જો ગમ નહીં, મુનિજન ભયા સો કયા હુવા. ૪

મંડપ ઝરુખા રાવડી, બેઠા રહા ગુલઝારમેં;
ત્રિકુટી મહલ જાયા નહીં, બાહરે શીરા સો કયા હુવા. ૫

લાલચ કરે, દિલ દામકી, ખાસત કરે બદલામકી;
હિરદે નહીં સુધ રામકી, હરિહર કહા સો કયા હુવા. ૬

મેંગા કરે સંસારકા, જાનકે કુંચા આઝારકા;
આયા જો તીરથ દ્વારકા, છાપા લીયા સો કયા હુવા. ૭

એક દિન ભજન જો ભાવસે, સમરન તો ખુદ હોતા નહીં;
મગા હૈ સારી રેનકા, કિરતન કિયા સો કયા હુવા. ૮

અખ તો મેરે રામ નામ

(રાગ ઝીંઝોટી.)

અખ તો મેરે રામ નામ દુસરા ન કોઇ. (ધ્રુ.)

માત છોડે પિતા છોડે છોડે સગા ભાઇ;
સાધુમંડળ ઐઠ ઐઠ લોકલાજ ખોઇ. અખ. ૧

સંત દેખ દોડ આઇ, જગત દેખ રોઇ;
પ્રેમઆંસુ ડાર ડાર, અમર વેલ ખોઇ. અખ. ૨

અરગમેં તારન મીલે, સંત રામ દોઇ;
સ્ત્રી જાદો શિશ ઉપર, રામ હૃદય હોઇ. અખ. ૩

અંતમેંસે તંત કાઢ્યો, પીછે રહી સોઇ;
રાણે મેસ્ત્રી બિખડા યાત્રા, પિયત મસ્ત હોઇ. અખ. ૪

અખ તો ખાત ફેલ ગઇ, જાને સખ કોઇ;
દાસ મીરાં લાલ ગિરધર હોળી હો સો હોઇ. અખ. ૫

મીરાંખાઇ.

અંતર્થુદ્ધિ.

❀

(રાગ કાફી-ધનાશ્રી.)

હમારો તીરથ કૌન કરે બટકત કૌન ફિરે. (ધ્રુ)

મનમેં ગંગા મનમેં કાશી, મનમેં રનાન કરે. ૧

મનમેં આસન મનમેં કડાસન, મનમેં ધુની જલે. ૨

મનમેં મુદર! મનમેં માલા, મનમેં ધ્યાન ધરે. ૩

કહત કપી-ન સુન બાળ સાધુ, બટકત કૌન ફિરે. ૪

કબીર.

રામકો આધાર.

(કાઠ કાફી. રાગ-માંજ તાલ દાદરા.)

રામકો આધાર સીતા રામકો આધાર રે
 પ્યારે મન ભજલે વારંવાર સીતા રામકો આધાર રે
 તેરી મેરી કરત પ્રીત સકલ જગત અસારો રે,
 હરીકો નામ ભજત નાહિ કો દંદ પસારો રે. રામકો
 ખેલત ગેંદ જય ગિરિ જમનાં ખીચ કાડો રે
 અખતો ગેંદ મીલત નાહિ નંદકો દુહારો રે. રામકો
 કાલીદીમે કૂદ પર્યો નાગ નાથ્યો કારો રે.
 ગજ હસ્તીકે દંત તોડ કંસકો પછારો રે. રામકો
 નિશાયરકો મારકે પ્રહલાદકો ઉગારો રે.
 ભક્તનકી પચ્છ કરી આન થંભ કારો રે. રામકો
 ભક્તનકી ભાવજની હરી પ્રેમ ધાર્યો રે.
 સખરીકો ખોર ખાયો ત્રીન લોક તારો રે. રામકો
 સુરદાસ કહે કહીં નહિ જન હારારે.
 ઉગ્રસેન કો રાજ્ય દીનો હોત જય જય કારો રે. રામકો

સુરદાસ.

જય હે ! ભારત ભાગ્ય વિધાતા.

(મિશ્રરાગ-અંગાલી ધૂન.)

જનગણુમનઅધિનાયકજય હે ।

ભારતભાગ્યવિધાતા ॥

પંજાબ, સિંધ, ગુજરાત, મરાઠા ।

દ્રાવિડ, ઉત્કલ ગંગ ॥

વિંધ્ય, હિમાચલ, યમુના, ગંગા ॥

ઉચ્છલ જલધિ તરંગ ॥

તવ શુભ નામે જાગે ।

તવ શુભ આશિષ માગે ॥

ગાહે તવ જય ગાથા ।

જન ગણુ મંગલ દાયક જય હે ।

ભારત ભાગ્ય વિધાતા ॥

જય હે જય હે જય હે ।

જય જય જય જય હે

॥ ૧ ॥

અહરહ તવ આજ્ઞાન પ્રચારિત ।

સુનિ તવ ઉદ્ધાર જાની ॥

હિન્દુ બૌદ્ધ યીશ જૈન ખ્રિસ્તી
મુસલમાન ખ્રિસ્તાની ॥

પૂરવ પશ્ચિમ આગે તવ સિંહાસન પાસે ।
પ્રેમહાર હમ ગાયા ॥

જન ગણુ ઐક્ય વિધાયક જય હે ।
ભારત ભાગ્ય વિધાતા ॥

જય હે જય હે જય હે
જય જય જય જય હે ॥ ૨ ॥

પતન અબ્યુદય બંધુર પંથા
યુગ યુગ ધાવિત માત્રી ॥

તુમિ ચિર સારથી તવ રથ ચક્રે ।
મુખરિત પથ દિનરાત્રી ॥

દારુણ વિપ્લવ માજે તવ શંખ જ્વનિ આજે ।
સંકટ દુઃખ ત્રાતા ॥

જનગણુપથપરિચાયક જય હે ।
ભારતભાગ્યવિધાતા ॥

જય હે જય હે જય હે
જય જય જય જય હે ॥ ૩ ॥

ઘોર તિમિર ધન નિષિડ નિશી થે ।
 ધીડિત મૂર્છિત દેશે ॥
 જાગ્રત છિલ તવ અવિચલ મંમલ ।
 નત નયને અનિમેષે ॥
 દુઃસ્વપ્ને આંતકે રક્ષા કરીલે અંકે ।
 રનેદમયી તુમિ માતા ॥
 જનગણુ દુઃખત્રાયક જય હે ।
 ભારત ભાગ્ય વિધાતા ॥
 જય હે જય હે જય હે ।
 જય જય જય જય હે ॥
 રાત્રી પ્રભાતિલ ઉદિલ રવિચ્છવિ ।
 પૂર્વ ઉદયગિરિભાલે ॥
 ગાહે વિદંબમ પુણ્ય મમિરણુ
 નવજીવન રમ દાલે
 તવ કરુણાશી રાગે નિદ્રિત ભારત જાગે ।
 તવ ચરણે નત માથા ॥
 જય જય જય હે જય રાજેશ્વર ભારતભાગ્યવિધાતા ।
 જય હે જય હે જય હે ।
 જય જય જય જય હે ॥ ૪ ॥

જનકજનની.

ૐ

(રાગ-ભૂપાલી, તીનતાલ.)

અયિ ભુવનમનોમોહિની,
 નિર્મલસર્પકરોજવલધારિણી,
 જનકજનનીજનનિ ॥ ૬૫ ॥

નીલ સિંધ જલધાત ચરણતત્ર
 અનિલ વિકંપિત શ્યામલ અંચલ
 અંબરચુંચિતભાલ દિમાચલ
 શુભ્રતુષારકિરીટિની ॥ ૧ ॥

પ્રથમ પ્રભાત ઉદિત નવ ગગને
 પ્રથમ સામરવ તવ તપોવને
 પ્રથમ પ્રચારિત તવ વનભવને
 જાન ધર્મ કૃત કાવ્યકાહિની ॥ ૨ ॥

ચિર કલ્યાણમયી તુમિ ધન્ય
 દેશ વિદેશે વિતરિછ અન્ન

૬૯

જાનૈવી જમુનાવિગલિત કરુણા
પુણ્યપિયૂષસ્તન્ય વાહિની

॥ ૩ ॥

રવિન્દ્રનાથ ઠાકુર

અન્દે માતરમ્

૯૬

(રામ અંગીય કાફી, દીપમંદી.)

અન્દે માતરમ્.

સુગલામ્ સુહલામ્ મલયજ શીતલામ
શશ્ય ક્યામલામ્ માતરમ્ !

અન્દે માતરમ્.

શુભવ્યોત્સનાપુષ્કિતયામિનીમ્
કુલકુસુમિત કુમદલશોભિનીમ્
સુદાસિનીમ્ સુમધુરભાગિણીમ્
સુખદામ્ વરદામ્ માતરમ્

અન્દે માતરમ્

ત્રિંશદોટિકંઠ-કલકલ નિનાદ-કરાલે
દ્વિત્રિંશદોટિ ભુજૈર્ધૃત અર કરવાલે
કે બોલે મા તુમિ અબલે ?
બહુમલધારિણીમ્ નમામિ તારિણીમ્
રિપુદલવારિણીમ્ માતરમ્

અન્દે માતરમ્

તુમિ વિદ્યા, તુમિ ધર્મ
 તુમિ હૃદિ, તુમિ મર્મ
 ત્વં હિ માયાઃ શરીરે !
 બાહ્યે તુમિ મા શક્તિ,
 હૃદયે તુમિ મા લક્ષિત
 તોમારધ પ્રતિજ્ઞા ગડી
 મન્દિરે મન્દિરે !

ત્વં હિ દુર્ગા દશપ્રહરણુધારિણી
 કમલા કમલહલાવહારિણી
 વાણીવિદ્યાદામિની
 નમામિ ત્વામ્ !

નમામિ કમલામ્ અમલામ્ અતુલામ્
 સુજલામ્ સુહલામ્ માતરમ્ બન્દે
 સ્યામલામ્ સરલામ્ સુસ્મિતામ્ ભૂષિતામ્
 ભરણીમ્ ભરણીમ્ માતરમ્ !
 બન્દે માતરમ્

અન્કિમચન્ક્ર ચદ્વોપાધ્યાય

संस्कृत

प्रातःस्मरणम्

प्रातः स्मरामि हृदि संस्फुरदात्मतत्त्वम्
साच्चित्सुखं परमहंसगतिं तुरीयम् ।
यत्स्वप्नजागरसुषुप्तमवैति नित्यम्
तद् ब्रह्म निष्कलमहं न च भूतसंघः ॥१॥

प्रातर्भजामि मनसो वचसामगम्यम्
वाचो विभान्ति निखिला यदनुग्रहेण ।
यन्नेतिनेतिवचनैर्निगमा अवोचु
स्तं देवदेवमजमच्युतमाहुरग्यम् ॥२॥

मातर्नमामि तमसः परमर्कवर्णम्
 पूर्णं सनातनपदं पुरुषोत्तमाख्यम् ।
 यस्मिन्निदं जगदशेषमशेषमूर्तौ
 रज्ज्वां भुजंगममिव प्रतिभासितं वै ॥३॥

अन्याद्यस्य यतोन्वयादितरतश्चार्थैर्धर्मिणः स्वराट्
 तेनेब्रह्महृदा य आदि कवये मुह्यन्ति यत्सूरयः ।
 तजोवारिमृदां यथा विनिमयो यत्र त्रिसर्गोमृषा,
 काङ्क्षा स्वेन सदा निरस्त कुहकं सत्यं परं धीमहि ॥४॥

नमस्ते सते ते जगत्कारणाय
 नमस्ते चिते सर्वलोकाश्रयाय ।
 नमोऽद्वैततत्त्वाय मुक्तिप्रदाय
 नमो ब्रह्मणे व्यापिने शाश्वताय ॥५॥

त्वमेकं शरण्यं त्वमेकं वरेण्यम्
 त्वमेकं जगत्पालकं स्वप्रकाशम् ।
 त्वमेकं जगत्कर्तृपातृप्रहर्तृ
 त्वमेकं परं निश्चलं निर्विकल्पम् ॥६॥

मवानां भयं भीषणं भीषणानाम्
 गतिः प्राणिनां पावनं पावनानाम् ।
 महोच्चैः पदानां नियन्तृत्वमेकं
 परेषां परं रक्षणं रक्षणानाम् ॥७॥

वयं त्वां स्मरामो वयं त्वां भजामो
 वयं त्वां जगत्साक्षिरूपं नमामः ।
 सदैकं निधानं निरालम्बमीशं
 भवाम्भोधिपोतं शरण्यं व्रजामः ॥८॥

उपनिषत्स्मरणम्

हिरण्यमेन पात्रेण सत्यस्यापिहितं सुखम् ।
तत्त्वं पूषन्नपावृणु सत्यधर्माय दृष्टये ॥१॥

अग्ने नय सुपथा राये अस्मान्
विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।
युयोध्यस्मज्जुहुराणभेनो-
भूयिष्ठां ते नम उक्तिं विधेम ॥२॥

श्रेयश्च प्रेयश्च मनुष्यमेत-
स्तौ संपरीत्य विविनक्ति धीरः ।
श्रेयो हि धीरोऽभिप्रेयसो ब्रूणीते ।
प्रेयो मन्दो योगक्षेमाद्ब्रूणीते ॥३॥

सर्वे वेदा यत्पदमामनन्ति
तपांसि सर्वाणि च यद्वदन्ति ।
यदिच्छन्तो ब्रह्मचर्यं चरन्ति
तत्ते पदं संग्रहेण ब्रवीमि ॥ ॐ इत्येतत् ॥४॥

आत्मानं रथिनं विद्धि शरीरं रथमेव तु ।
बुद्धिं तु सारार्थं विद्धि मनः प्रग्रहमेव च ॥५॥

इन्द्रियाणि हराणां बुद्धिर्ज्ञानांस्तेषु गोचरान् ।
आत्मेन्द्रियमनोयुक्तं भोक्तेत्याहुर्मनीषिणः ॥६॥

विज्ञानसारार्थिर्यस्तु मनप्रग्रहवाक्तरः ।
सोऽध्वनः पारमाप्नोति तद्विष्णोः परमं पदम् ॥७॥

उत्तिष्ठत जाग्रत प्राप्य वरान्निबोधत ।
क्षुरस्य धारा निशिता दुरत्यया
दुर्गे पथस्तत्कवयो वदन्ति ॥८॥

अग्निर्यथैको भुवनं प्रविष्टो
रूपं रूपं प्रतिरूपो बभूव ।
एकस्तथा सर्वभूतान्तरात्मा
रूपं रूपं प्रतिरूपो बहिःश्च ॥९॥

सूर्यो यथा सर्वलोकस्य चक्षुर्
न लिप्यते चाक्षुषैर्बाह्वदोषैः ।

एकस्तथा सर्वभूतान्तरात्मा
न लिप्यते लोकदुःखेन बाह्यः ॥११॥

एको वशी सर्वभूतान्तरात्मा
एकं रूपं बहुधा यः करोति ।
तमात्मस्थं येऽनुपश्यन्ति धीरा
स्तेषां सुखं शाश्वतं नेतरेषाम् ॥१२॥

नित्योऽनित्यामां चेतनश्चेतनामां
एको बहूनां यो विदधाति कामान् ।
तमात्मस्थं येऽनुपश्यन्ति धीरा—
स्तेषां शान्तिः शाश्वती नेतरेषाम् ॥१३॥

न तत्र सूर्यो भाति न चन्द्रतारकं
नेमा विद्युतो भान्ति कुतोऽयमग्निः ।
तमेव भान्तमनुभाति सर्वं
तस्य भासा सर्वमिदं विभाति ॥१४॥

भिद्यते हृदयग्रन्थिश्छिद्यन्ते सर्वसंशयाः ।
भीयन्ते चास्य कर्माणि तस्मिन्दृष्टे परावरे ॥१५॥

सत्येन लभ्यस्तपसा ह्येष आत्मा
 सम्यग्ज्ञानेन ब्रह्मचर्येण नित्यम् ।
 अन्तःशरीरे ज्योतिर्मयाहि शुभ्रो
 यं पश्यन्ति यतयः क्षीणदोषाः ॥१६॥

सत्यमेव जयते नानृतं
 सत्येन पन्था विततो देवयानः ।
 येनाक्रमन्त्यृषयो ह्योप्तकामा
 यत्र तत्सत्यस्य परमं निधानम् ॥१७॥

नायमात्मा प्रवचनेन लभ्यो
 न मेधया न बहुना श्रुतेन ।
 यमेवैष वृणुते तेन लभ्य-
 स्तस्यैष आत्मा विवृणुते तनुं स्वाम् ॥१८॥

नायमात्मा बलहीनेन लभ्यो
 न च प्रमादात्तपसो वाप्यालिङ्गात् ।
 एतैरुपायैर्यतते यस्तु विद्वां-
 स्तस्यैष आत्मा विशते ब्रह्मधाम ॥१९॥

यतो वाचो निवर्तन्ते । अप्राप्य मनसा सह ।
 आनन्दं ब्रह्मणो विद्वान् । न बिभेति कदाचन ।
 एतं हि वाव न तपति किमहं साधु नाकरवम् ।
 किमहं पापमकरवमिति ॥

अन्तत्वम्.

अशोच्यानन्वशोचस्त्वं प्रज्ञावादांश्च भाषसे ।
गतासुनगतामृंश्च नानुशोचन्ति पंडिताः ॥१॥

न त्वेवाहं जातु नासं न त्वं नेमे जनाधिपाः ।
न चैव न भविष्यामः सर्वे वयमतः परम् ॥२॥

देहिनोऽस्मिन्यथा देहे कौमारं यौवनं जरा ।
तथा देहान्तरप्राप्तिर्धीरस्तत्र न मुह्यति ॥३॥

मात्रास्पर्शास्तु कौंतेय शीतोष्णसुखदुःखदाः ।
आगमापायिनोऽनिन्यास्तांस्तितिक्षस्व भारत ॥४॥

यं हि न व्यथयन्त्येते पुरुषं पुरुषर्षभ ।
समदुःखसुखं श्रीरं सोऽमृतत्वाय कल्पते ॥५॥

नासतो विद्यते भावो नाभावो विद्यते सतः ।
उभयोरपि दृष्टोऽतस्त्वनयोस्तत्त्वदर्शिभिः ॥६॥

अविनाशी तु तद्विद्धि येन सर्वमिदं ततम् ।
विनाशमव्ययस्यास्य न कश्चित्कर्तुमर्हति ॥७॥

अंतवन्त इमे देहा नित्यस्योक्ता शरीरिणः ।
अनाशिनोऽप्रमेयस्य तस्माद्युध्यस्व भारत ॥८॥

य एन वेत्ति हन्तारं यश्चैनं मन्यते द्रुतम् ।
उभौ तौ न विजानातो नायं हन्ति न हन्यते ॥९॥

न जायते म्रियते वा कदाचिन्नायं भूत्वा भाविता वा न भूयः ।
अजो नित्यः शाश्वतोऽयं पुराणो न हन्यते हन्यमाने शरीरे ॥
वेदाविनाशिनं नित्यं य एनमजमव्ययम् । [॥१०॥
कथं स पुरुषः पार्थ कं घातयाति हन्ति कम ॥११॥

वासांसिर्जाणानि यथा विहाय नवानि गृह्णाति नराऽपराणि
तथा शरीराणि विहाय जीर्णान्यन्यानि संयाति नवानि देही
नैनं छिन्दन्ति शस्त्राणि नैनं दहति पावकः । [॥१२॥
न चैनं क्लेदयन्त्यापो न शोषयति मारुतः ॥१३॥

अच्छेद्योऽयमदाहोऽयमक्लेशोऽशोष्य एव च
नित्यः सर्वगतः स्थाणुरचलोऽयं सनातनः ॥१४॥

अव्यक्तोऽयमचिन्त्योऽयमविकार्योऽयमुच्यते ।
तस्मादेवं विदित्वैनं नानुशोचितुमर्हसि ॥१५॥

अथ चैनं नित्यजातं नित्यं वा मन्यसे मृतम् ।
तथाप त्वं महाबाहो नैनं शोचितुमर्हसि ॥१६॥

जातस्य हि ध्रुवा मृत्युध्रुव जन्म मृतस्य च ।
तस्मादपरिहार्येऽर्थे न त्वं शोचितुमर्हसि ॥१७॥

अव्यक्तादानि भूतानि व्यक्तमध्यानि भारत ।
अव्यक्तनिधनान्येव तत्र का परिदेवना ॥१८॥

आश्चर्यवत्पश्यति कश्चिदेन-
माश्चर्यवद्ब्रूदति तथैव चान्यः ।
आश्चर्यवच्चैनमन्यः शृणोति
श्रुत्वाप्येनं वेद न चैव कश्चित् ॥१९॥

देही नित्यमवध्योऽयं देहे सवस्य भारत ।
तस्मात्सर्वाणि भूतानि न त्वं शोषितुमर्हसि ॥२०॥

खी. भ. ग. अ. २

स्थितप्रज्ञलक्षणानि.

स्थितप्रज्ञस्य का भाषा समाधिस्थस्य केशव ।

स्थितधीः किं प्रभाषेत किमासीत् ब्रजेत किम् ॥१॥

प्रजहाति यदा कामान्सर्वान्पार्थ मनोगतान् ।

आत्मन्येवात्मना तुष्टः स्थितप्रज्ञस्तदोच्यते ॥२॥

दुःखेष्वनुद्विग्नमनाः सुखेषु विगतस्पृहः ।

वीतरागभयक्रोधः स्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥३॥

यः सर्वत्रानभिस्त्रहस्तत्तत्प्राप्य शुभाशुभम् ।

नाभिनन्दति न द्वेष्टि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥४॥

यदा संहरते चायं कुर्मोऽङ्गानां च सर्वशः ।

इन्द्रियाणिन्द्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥५॥

विषया विनिवर्तन्ते निराहारस्य दोहेनः ।

रसवर्जं रसोऽप्यस्य परं दृष्ट्वा निवर्तते ॥६॥

यततो ह्यपि कौंतेय पुरुषस्य विपश्चितः ।

इन्द्रियाणि प्रमाथीनि हरन्ति प्रसभं मनः ॥७॥

तानि सर्वाणि संयम्य युक्त आसीत मत्परः ।
वशे हि यस्येन्द्रियाणि तस्य मग्ना प्रतिष्ठिता ॥८॥

ध्यायतो विषयान्पुंसः संगस्तेषूपजायते ।
संगात्संजायते कामः कामात्क्रोधोऽभिजायते ॥९॥

क्रोधाद्भवति संमोहः संमोहात्स्मृतिविभ्रमः
स्मृतिभ्रंशात्बुद्धिनाशो बुद्धिनाशात्प्रणश्यति ॥१०॥

रागद्वेषवियुक्तैस्तु विषयानिन्द्रियैश्चरन् ।
आत्मबन्धैर्विधेयात्मा प्रसादमधिगच्छति ॥११॥

प्रसादे सर्वदुःखानां हानिरस्योपजायते ।
प्रसन्नचेतसो ह्यशु बुद्धिः पर्यवतिष्ठते ॥१२॥

नास्ति बुद्धिरयुक्तस्य न चायुक्तस्य भावना ।
न चाभावयतः क्षान्तिरक्षान्तस्य कुतः सुखम् ॥१३॥

इन्द्रियाणां हि चरतां यन्मनोऽनुविधीयते ।
तदस्य हरति मग्नां वायुर्नामिवाभासि ॥१४॥

तस्माद्यस्य महाबाहो निगृहीतानि सर्वशः ।

इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥१५॥

या निशा सर्वभूतानां तस्यां जागर्ति संयमी ।

यस्यां प्राप्नोति भूतानि सा निशा पश्यतो मुनेः ॥१६॥

आपूर्यमाणमचलप्रतिष्ठं

समुद्रमापः प्रविशन्ति यद्वत् ।

तद्वत्कामा यं प्रविशन्ति सर्वे

स शान्तिमाप्नोति न कामकामी ॥१७॥

विहाय कामान्यः सर्वान्पुमांश्चरति निःस्पृहः ।

निर्ममो निरहंकारः स शान्तिमधिगच्छति ॥१८॥

एषा बाह्मी स्थितिः पार्थ नैनां प्राप्य विमुह्यति ।

स्थित्वास्यामंतकालेऽपि ब्रह्मनिर्वाणमृच्छति ॥१९॥

विराटस्तुतिः

त्वमादिदेव पुरुषः पुराणस्त्वमस्य
विश्वस्य परं निधानम् ।
वेत्ताऽसि वेद्यं च परं च धाम
त्वया ततं विश्वमनंतरूप ॥१॥

वायुर्यमोऽग्निर्वरुणः शशांकः
प्रजापतिस्त्वं प्रपितामहश्च ।
नमो नमस्तेऽस्तु सहस्रकृत्वः
पुनश्च भूयोऽपि नमो नमस्ते ॥२॥

नमः पुरस्तादथ पृष्ठतस्ते
नमोऽस्तु ते सर्वत एव सर्व ।
अनंतवीर्यामितविक्रमस्त्वं
सर्वं समाप्नोषि ततोऽसि सर्वः ॥३॥

सखेति मत्वा प्रसभं यदुक्तं
हे कृष्ण हे यादव हे सखेति ।

अजानता महिमानं तवेदं
मया प्रमादात्प्रणयेन वापि ॥४॥

यच्चावहासार्थमसत्कृतोऽसि
विहारशय्यासनभोजनेषु ।
एकोऽथवाप्यच्युत तत्समक्षं
तत्क्षामये त्वामहमप्रमेयम् ॥५॥

पितासि लोकस्य चराचरस्य
त्वमस्य पूज्यश्च गुरुर्गरीयान् ।
न त्वत्समोऽस्त्यभ्यधिकः कुतोऽन्यो
लोकत्रयेऽप्य प्रतिमप्रभाव ॥६॥

तस्मात्प्रणम्य प्राणिधाय कायं
प्रसादये त्वामहमीशमीड्यम् ।
पितेव पुत्रस्य सखेव सख्युः
प्रियः प्रियायार्हसि देव सोढुम् ॥७॥

अदृष्टपूर्वं हृषितोऽस्मि दृष्ट्वा
भयेन च प्रव्यथितं मनो मे ।

तदेव मे दर्शय देव रूपं
प्रसीद देवेश जगन्निवास ॥८॥

श्री. भ. गो. अ. ११.

देव्यापराधक्षमापनस्तोत्रम् ।

न मंत्रं नो यन्त्रं तदपि च न जाने स्तुतिमहो
 न चाङ्गारम ध्यानं तदपि च न जाने स्तुतिकथाः ।
 न जाने मुद्रास्ते तदपि च न जाने विलपनं
 परं जाने मातस्त्वदनुसरणं क्लेशहरणम् ॥१॥

विधेरज्ञानेन द्रविणविरहेणालसतया
 विधेयाशक्यत्वात्तव चरणयोर्या च्युतिरभूत् ।
 तदेतत्क्षन्तव्यं जननी सकलोद्धारिणि शिवे
 कुपुत्रो जायेत कचिदपि कुमाता न भवति ॥२॥

पृथिव्यां पुत्रास्ते जननि बहवः सन्ति सरलाः
 परं तेषां मध्ये विरलतरलोऽहं तव सुतः ।
 मदियोऽयं त्यागः समुचितमिदं नो तव शिवे
 कुपुत्रो जायेत कचिदपि कुमाता न भवति ॥३॥

जगन्मातर्मातह । व चरणसेवा न रचिता
 न वा दत्तं देवि द्रविणमपि भूयस्तव मया ।

तथापि त्वं स्नेहं मयि निरुपमं यत्प्रकुरूपे
कुपुत्रो जायेत क्वचिदपि कुमाता न भवति ॥४॥

मत्समः पातकी नास्ति पापघ्नी तत्समा नहि ।
एवं ज्ञात्वा महादेवि यथा योग्यं तथा कुरु ॥५॥

शिवमानसपूजा ।

रत्नैः कल्पितमासनं हिमजलैः स्नानं च दिव्याम्बरं
नानारत्नविभूषितं मृगमदामोदाङ्कितं चंदनम् ।
जातीचम्पकबिल्वपत्रराचितं पुष्पं च धूपं तथा
दीपं देव दयानिधे पशुपते हृत्कल्पितं गृह्यताम् ॥१॥

सौवर्ण नवरत्नखण्डराचिते पात्रे घृतं पायसम्
भक्ष्यं पंचविधं पयोदधियुतं रंभाफलं पानकम्
शाकानामयुतं जलं रुचिकरं कर्पूरखण्डोज्ज्वलं
तांबूलं मनसा मया विरचितं भक्त्या प्रभो स्वीकुरु ॥२॥

छत्रं चामरयोर्युगं व्यजनकं चादर्शकं निर्मलं
वीणाभेरिमृदङ्गकाहलकलागीतं च नृत्यं तथा ।
साष्टांगं प्रणतिः स्तुतिर्बहुविधा ह्येतत्समस्तं मया
संकल्पेन समर्पितं तव विभो पूजां गृहाण प्रभो ॥३॥

आत्मा त्वं गिरिजा मतिः सहचराः प्राणाः शरीरं गृहं
पूजा ते विषयोपभोगरचना निद्रा समाधिस्थितिः ।

संचारः पदयोः प्रदाक्षिणविधिः स्तोत्राणि सर्वा गिरी
पद्मत्कर्म करोमि तत्तदखिलं शंभो तवाराधनम् ॥४॥

करचरणकृतं वाक्कायजै कर्मजं वा
श्रवणनयनैर्ज वा मानसं वाऽपराधम् ।
विहितमविहितं वा सर्वमेतत्क्षमस्व
जय जय करुणान्ध्रे श्रीमहादेव शंभो ॥५॥

॥ चर्पटपञ्जरिकास्तोत्रम् ॥

दिनमपि रजनी सायं प्रातः

शिशिरवसन्तौ पुनरायातः ।

कालःक्रीडति गच्छत्यायुः

तदापि न मुञ्चत्याशावायुः

॥१॥

भज गोविन्दं भज गोविन्दं

भज गोविन्दं मूढमते ।

प्राप्ते सन्निहिते मरणे

नहि नहि रक्षति दुकृष्करणे ॥ (ध्रुव.)

मटिलो मुण्डी लुब्धितकेशः

काशायाम्बर बहु कृतवेषः ।

पश्यन्नापि च न पश्यति मूढ

उदरनिमित्तं बहुकृतवेषः

॥२॥

अङ्गं गलितं पालितं मुण्डं
 दशनविहिनं जातं तुण्डम् ॥
 वृद्धो याति गृहित्वा दण्डं
 तदपि न मुञ्चत्याशापिण्डम् ॥३॥

पुनरपि जननं पुनरपि मरणं
 पुनरपि जननी जठरे शयनम् ।
 इह संसारे भवदुस्तारे
 कृपयाऽपारे पाहि सुरारे ॥४॥

पुनरपि रजनी पुनरपि दिवसः
 पुनरपि पक्षः पुनरपि मासः
 पुनरप्ययनं पुनरपि वर्षं
 तदपि न मुञ्चत्याशामर्षम् ॥५॥

कस्त्वं कोऽहं कुत आयातः
 का मे जननी को मे तातः ।
 इति परिभावय सर्वमसारं
 विभ्वं त्यक्त्वा स्वप्नाविचारम् ॥६॥

गेयं गीता नाम सहस्रं
 ध्येयं श्रीपतिरूपमजस्रम् ।
 ने यं सज्जनसङ्गे चितं
 देयं दीनजनाय च वित्तम्

॥७॥

कुरुते गङ्गासागरगमनं
 व्रत परिपालनमथवा दानम् ।
 ज्ञानविहीने सर्वमनेन
 मुक्तिर्न भवति जन्मशतेन

॥८॥

निर्वाणषट्कम् ।

मनोबुद्धयदंकारचित्तानि नाहं

न च श्रोत्रजिह्वे न च घ्राणनेत्रे ।

न च व्योम भूमिर्न तेजो न वायु-

श्चिदानंदरूपः शिवोहं शिवोदम् ॥ १॥

न च प्राणसंज्ञो न वै पञ्चवायु-

र्न वा सप्तधातुर्न वा पञ्चकोशः ।

न वाक्पाणिपादं न चोपस्थ पायु चिदा० ॥२॥

न मे द्वेषरागौ न मे लोभमोहौ

मदो नैव मे नैव मात्सर्य भावः

न धर्मो न चार्थो न कामो न मोक्षः चिदा० ॥३॥

न पुण्यं न पापं न सौख्यं न दुःखं

न मंत्रो न तीर्थं न वेदा न यज्ञाः ।

अहं भोजनं नैव भोज्यं न भोक्ता चिदा० ॥४॥

न मृत्युर्न शङ्का न मे जातिभेदः

पिता नैव मे नैव माता च जन्म

न बन्धुर्न मित्रं गुरुर्नैव शिष्यः चिदा० ॥५॥

अहं निर्विकल्पी निराकाररूपी

विभुत्वाच्च सर्वत्र सर्वेच्छियाणाम् ।

न चासङ्गतं नैव मुक्तिर्न मे य-

श्चिदानंदरूपः शिवोहं शिवोहम् ॥६॥

ॐ पूर्णमदः पूर्णमिदं पूर्णात्पूर्णमुदच्यते ।
 पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते ॥
 ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः

ॐ भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा
 भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः
 स्थिरैरङ्गैस्तुष्टु वांसस्तनुभिर्य-
 शेम देवहितं यदायुः
 भद्रं नो अपि पातय मनः ॥

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः

मज्झिमा-निकाय

जोनिदशम व्याख्या कर कर

नवी मज्झिमा

विजयवाणी-प्रकाशनालय

चतुष्पाद अष्टमी-गम दवे

चरित्त विजयम गदिया विजयम

आरीया-प्रकाशनालय

